

CORPUS INSCRIPTIONUM INDICARUM
Vol. III.

Inscriptions of the Early Gupta Kings
and their Successors

BY

J. F. FLEET, C. I. E.,

*Prescribed by the University of Allahabad
for Candidates preparing for the B. A. Examination.*

PART I
CONTAINING INSCRIPTIONS I TO XXXVIII

Reprinted by Authority by

THE BELVEDERE STEAM PRINTING WORKS, ALLAHABAD,

BY E. HALL.

PREFATORY NOTE.

Sometime ago the University of Allahabad took the long-deferred step of providing co-ordinated courses of study for the B.A. Examination. As a part of this scheme, the Gupta Inscriptions have been prescribed in co-ordination with Ancient Indian History. These Inscriptions, however, have been available only in the costly volumes published by the Archaeological Department of the Government of India. As the cost of these would be beyond the means of the ordinary Indian undergraduate, the enterprising Proprietor of 'The Belvedere Press, undertook their publication, and through the kind intercession of the U. P. Government, secured the sanction for reprinting the Inscriptions from the Government of India. The task of seeing the publication though the Press fell to me, simply because I was the man available on the spot. I am afraid there is still left much to be desired in the way of editorial precision; for this reason, this first edition of the reprint has been limited to a very few copies, and it is hoped that the later edition will be a much improved one.

"Notes," and "Aids" have been intentionally eschewed. For these the serious student should always turn to the living professor, without whose help all "aids" are wooden and lifeless.

MUIR CENTRAL COLLEGE,
Allahabad.

LIST OF CONTENTS.

	PAGES.
1. Allahabad Posthumous Stone Pillar Inscription	1—3
2. Eran Stone Inscription of Samudra- gupta	4—5
3. Udayagiri Cave Inscription of Chandra- gupta II	5
4. Mathura Stone Inscription of Chandra- gupta II	5
5. Sanchi Stone Inscription of Chandra- gupta II	6
6. Udayagiri Cave Inscription of Chan- dragupta II	6—7
7. Gadhwa Stone Inscription of Chandra- gupta II	7
8. Gadhwa Stone Inscription of Kumara- gupta	7—8
9. Gadhwa Stone Inscription of Kumara- gupta	8
10. Bilsad Stone Pillar Inscription of Kumaragupta	8—9
11. Mankuwar Stone Image Inscription of Kumaragupta	9
12. Bihar Stone Pillar Inscription of Skandagupta	9—11

13. Bhitari Stone Pillar Inscription of
Skandagupta ... 12—13
14. Junagadh Rock Inscription of Skanda-
gupta ... 14—19
15. Kahaum Stone Pillar „ „ ... 19
16. Indore Copper-Plate „ „ ... 20
17. Gangdhar Stone Inscription of Viswa-
varman ... 21—23
18. Mandasore Stone Inscription of Kuma-
ragupta and Bandhuvarman ... 24—28
19. Iran Stone Pillar Inscription of Budha-
gupta ... 28—29
20. Eran Posthumous Stone Pillar Inscrip-
tion of Goparaja ... 29
21. Khoh Copper-Plate Inscription of the
Maharaja Hastin .. 29—30
22. Do. do. do. ... 31—32
23. Majhgawan Copper-Plate „ „ „ ... 32—34
24. Bhumara Stone Pillar Inscription of
the Maharajas Hastin and Sarvanatha 34
25. Khoh Copper-Plate Inscription of the
Maharaja Samkshobha ... 34—35
26. Kantalai Copper-Plate Inscription of
the Maharaja Jayanatha... 36—37
27. Do. do. do. ... 37—38
28. Khoh Copper-Plate Inscription of the
Maharaja Sarvanatha ... 39—40

29.	Khoh Copper-Plate Inscription of the				
	Maharaja Sarvanatha	..	...	40—41	
30.	Do.	do.	do.	...	41—42
31.	Do.	do.	do.	...	42—44
32.	Meharauli Posthumous Iron Pillar Ins-				
	cription of Chandia	...	...	44	
33.	Mandasor Stone Pillar Inscription of				
	Yasodharman	...	...	44 - 46	
34.	Do.	Duplicate	do.	...	46
35.	Mandasor Stone Pillar Inscription of				
	Yasodharman and Vishnuvardhana	...	...	47—50	
36.	Eran Stone Boar Inscription of				
	Toramana	...	...	...	51
37.	Gwalior Stone Inscription of Mihira-				
	kula	...	...	...	51—53
38.	Maliya Copper-Plate Inscription of				
	Dharaseva II	...	...	53—55	
-

*Allahabad Posthumous Stone Pillar Inscription
of Samudragupta.*

Date:—Middle of the 4th Century A. D.

यः कुल्यैः स्वै.....आतस.....यस्य (?)

.....॥ १ ॥

पुंव (?).....व.....स्फारद्व (?).....क्षः स्फुटोद्धंसित

.....प्रवितत.....॥ २ ॥

यस्य प्रज्ञानुपद्भोचितसुखमनसः शास्त्रतत्त्वार्थभर्तुः

(— —) स्तब्धो [~ — — ~] नि [~ ~ ~ —] नोच्छि [— ~ — —]

सत्काव्यश्रीविरोधान् बुधगुणितगुणाज्ञाहृतानेव कृत्वा

विद्वल्लोके वि [— —] स्फुटबहुकविता कीर्त्तिराज्यं भुनक्ति ॥ ३ ॥

आर्यो ह्येत्युपगुह्य भावपिशुनैरुत्कर्णितै रोमभिः

सभ्येषूच्छ्रवसितेषु तुल्यकुलजम्लानाननोद्धीक्षितः ।

स्नेहव्याकुलितेन वाष्पगुरुणा तत्वेक्षिणा चक्षुषा

यः पित्राभिहितो निरीक्ष्यनिखिलाम् पाह्येवमूर्ध्वीमिति ॥ ४ ॥

दृष्ट्वा कर्म्मण्यनेकान्यमनुजसदृशान्यद्भुतोद्भिन्नहर्षा

भावैरास्वादय [— ~ ~ ~ ~ — — ~ — —] केचित् ।

वीर्योत्तमाश्च केचिच्छरणमुपगता यस्यवृत्ते प्रणामे

प्यात्तै (?) [— — ~ — — ~ ~ ~ — — ~ — — ~ —] ॥ ५ ॥

संग्रामेषु स्व भुजविजिता नित्यमुच्छ्रापकाराः

श्वः श्वो मानप्र [~ ~ ~ — — ~ — — ~ —] ।

तोषोत्तुङ्गैः स्पुटबहुरसस्नेहफुल्लैर्मनोभिः

पश्चात्तापंव [~ ~ ~ — — ~] म म (?) स्या द्वस (?) न्तम् ॥ ६ ॥

उद्धेलोदितवाहुवीर्यरभसादेकेन येन क्षणा—

दुन्मूल्याच्युतनागसेन ग (~ — — — ~ — — —)

दडर्गाह्यतैव कोटकुलजम्पुष्पाह्वये क्रीडता

सूर्येने (~ — ~ —) तट (~ — — — ~ — — —) ॥ ७ ॥

धर्मप्राचीरबन्धः शशिकरशुचयः कीर्त्तयः सप्रताना

वैदुष्यं तत्त्वभेदिप्रशम (~ ~) उकु (—) य क (~)

मु (?) त् (— ~) तार्थम् ।

अध्येयः सूक्तमार्गः कविमतिविभवोत्सारणं चापि काव्यम्
कोनुस्याद्योऽस्यनस्याद्गुणमतिविदुषां ध्यानपात्रम् य एकः ॥ ८ ॥

तस्य विविधसमरशतावतरणदत्तस्य स्वभुजबलपराक्रमैकबन्धोः
पराक्रमाङ्गस्य परशुशरशङ्कुशक्तिप्रासासितोमरभिर्दिपालनाराचवैत-
स्तिकाद्यनेकप्रहरणविरूढाकुलवृणशताङ्कशोभासमुद्योपचितकान्त-
तरवर्ष्मणः कौसलकमहेन्द्रमाहाकान्तारकव्याघ्रराजकौरालकमंढ-
राजपैष्टपुरकमहेन्द्रगिरिकौडूरकस्वामिदत्तैरंडपल्लकदमनकांचेयक-
धिष्णुगोपावमुक्तकनीलराजवैङ्गेयकहस्तिवर्मपालककोग्रसेनदैव-
राष्ट्रककुबेरकौश्लतपुरकथनंजयप्रभृति सर्वदक्षिणापथराजग्रहण-
मोक्षानुग्रहजनितप्रतापोन्मिश्रमाहाभाग्यस्य रुद्रदेवमतिलनागदत्त-
चन्द्रवर्मगणपतिनागनागसेनाच्युतनन्दिबलवर्मद्यनेकार्य्यावर्त्तरा-
जप्रसभोद्धारणोद्धृतप्रभावमहतः परिचारकीकृतसर्वाटविकराजस्य
समतटडवाककामरूपनेपालकर्तृपुरादिप्रत्यन्तनृपतिभिर्मालवार्जुना-
यनयौधेयमाद्रकाभीरप्रार्जुनसनकातीककाकखरपरिकादिभिश्च सर्व-
करदानाज्ञाकरणप्रणामागमनपरितोषितप्रचंडशासनस्यानेकभ्रष्ट-
राज्योत्सन्नराजवंशप्रतिष्ठापनोद्धूतनिखिलभुवनविचरणशान्तयशसः
दैवपुत्रशाहिशाहानुशाहीशकमुखंडैः सैंहलकादिभिश्च सर्वद्वीपवा-
सिभिरात्मनिवेदनकन्यापोयनदानगरुमदङ्गस्वविषयभुक्तिशासनया

चनाद्युपायसेवाकृतवाहुवीर्यप्रसरधरणिबन्धस्य पृथिव्याम-
 प्रतिरथस्य सुचरितशतालंकृतानेकगुणगणोत्सिक्तिभिश्चरणतल-
 प्रमृष्टान्यनरपतिकीर्त्तैः साध्वसाधूदयप्रलयहेतुपुरुषस्याचिन्त्यस्य
 भक्त्यवनतिमात्रग्राह्यमृदुहृदयस्यानुकम्पावतोऽनेकगोशतसहस्रप्रदा-
 यिनः कृपणदीनानाथातुरजनोद्धरणमंत्रदीक्षाद्युपगतमनसः
 समिद्धस्य विग्रहवतो लोकानुग्रहस्य धनद्वरणेन्द्रान्तकसमस्य
 स्वभुजवलविजितानेकनरपतिविभवप्रत्यर्पणानित्यव्यापृतायुक्तपुरुष-
 स्य निशितविदग्धमतिगान्धर्वललितैर्वीडितत्रिदशपतिगुरुतुम्बुर-
 नारदादेर्विद्वञ्जनोपजीव्यानेककाव्यक्रियाभिः प्रतिष्ठितकविराजशब्द-
 स्य सुचिरस्तोतव्यानेकाद्भुतोदारचरितस्य लोकसमयक्रियानुविधान-
 मात्रमानुषस्य लोकधाम्नो देवस्य महाराजश्रीगुप्तपौत्रस्य
 महाराजश्राघटोत्कचपौत्रस्य महाराजाधिराजश्रीचन्द्रगुप्तपुत्रस्य
 लिच्छविदौहित्रस्य महादेव्याम् कुमारदेव्यामुत्पन्नस्य महाराजा-
 धिराजश्रीसमुद्रगुप्तस्य सर्व्वपृथ्वीविजयजनितोदयव्याप्तनिखिला-
 वनितलां कीर्त्तिमितस्त्रिदशपतिभवनगमनावतललितसुखविचर-
 णामाचक्षाण इव भुवो बाहुरयमुच्छिन्नः स्तम्भः ॥ यस्य

प्रदानभुजविक्रमप्रशमशास्त्रवाक्योदयै—

रुपर्य्युपरिस्त्रयोच्छिन्नतमनेकमार्गं यशः ।

पुनाति भुवनत्रयं पशुपतेर्जटान्तर्गुहा—

निरोधपरिमोक्षशीघ्रमिव पांडु गाङ्गं पयः ।

एतच्च काव्यमेषामेव भट्टारकपादानां दासस्य समीपपरि-
 सर्पणानुग्रहेन्मीलितमतेः खाद्यटपाकिकस्य महादण्डनायकध्रुव-
 भूतिपुत्रस्य सान्धिविग्रहिककुमारामात्यमहादण्डनायकहरिषेणस्य
 सर्व्वभूतहितसुखायास्तु ॥ अनुष्ठितंच परमभट्टारकपादानुध्यातेन
 महादण्डनायकतिलभट्टकेन ॥

II.

*Eran Stone Inscription of Samudragupta,
Middle of the 4th Century A. D.*

(Lines, 1 to 6 containing the whole of the first verse and the first half of the second, are entirely broken away and lost.)

(— — ~ — ~ — ~) सुवर्णदाने

(— —) रितानृपतयः पृथुराघवाद्याः ॥ २ ॥

(— —) वभूव धनदान्तकतुष्टिकोप

तुल्यः (— —) मनयेन समुद्रगुप्तः ।

(— —) प्य पार्थिवगणस्सकलः पृथिव्याम्

(— —) स्वराज्यविभवध्रुतमास्थितोऽभूत् ॥ ३ ॥

(— —) न भक्तिनयविक्रमतोषितेन

योराजशब्दविभैवरभिषेचनाद्यैः ।

(— —) नितः परमनुष्टिपुरस्कृतेन

(— — ~) वोनृपतिरप्रतिवार्य्यवीर्य्यः ॥ ४ ॥

(— —) स्य पौरुषपराक्रमदत्तशुल्का

हस्त्य श्वरत्नधनधान्यसमृद्धियुक्ता ।

(— —) गृहेषु मुदिता बहुपुत्रपौत्र-

सङ्गामणी कुलवधुः व्रतिनी निविष्टा ॥ ५ ॥

यस्योर्जितंसमरकर्म पराक्रमेद्धम्

(— —) यशः सुविपुलं परिवम्भूमीति ।

(— —) शिष्यस्य शिष्यश्चरणोर्जितानि ॥ ६ ॥

स्वप्नान्तरेष्वपि विचिन्त्य परित्रसन्ति ।

[— — ~ — ~ — ~ — ~ — ~ — ~]

(—) प्तः स्वभोगनगरैरिकिणप्रदेशे ।

[— — ~ — ~ — ~ — ~ — —]

संस्थापितः स्वयशसः परिवृंहणार्थम् ॥ ७ ॥

[— — ~ — ~ — ~ — ~ — —]

[— — ~] वो नृपतिराह्वयदा (~ — —) ॥

(The rest of the inscription is entirely broken away.)

III.

*Udayagiri Cave Inscription of Chandragupta II.
The year 82.*

सिद्धम् संवत्सरे ८० — २ आषाढमासशुक्लैकादश्याम् । परमभट्टा-
रकमहाराजाधिराजश्रीचन्द्रगुप्तपादानुध्यातस्य महाराजच्छगलग-
पौत्रस्य महाराजविष्णुदासपुत्रस्य सनकानिकस्य महाराज ...
ढ(?)धत्तस्यायं देयधर्मः ॥

IV.

Mathura Stone Inscription of Chandragupta II.

— — — — — सर्वराजोच्छेत्तुः पृथिव्यामप्रातिरथस्य ✓
चतुरुद्धिसलिलस्वादितयशसो धनद्वरुणेन्द्रान्तकसमस्य
कृतांतपरशोः व्यायागतनिकगोहिरण्यकोटिप्रदस्य चिरोत्सन्नाश्व-
मेधाहर्तुर्महाराजश्रीगुप्तप्रपौत्रस्य महाराजश्रीघटोत्कचपौत्रस्य
महाराजाधिराजश्रीचन्द्रगुप्तपुत्रस्य लिच्छविदौहित्रस्य महादे-
व्याम् कुमारदेव्यामुत्पन्नस्य महाराजाधिराजश्रीसमुद्रगुप्तस्य
पुत्रेण तत्परिगृहीतेन महादेव्याम् दत्तदेव्यामुत्पन्नेन परमभागवतेन
महाराजाधिराजश्रीचन्द्रगुप्तेन... ...

(The rest of the inscription is entirely broken away and lost.)

V.

Sanchi Stone Inscription of Chandragupta II.
The year 93.

सिद्धम् । काकनाड्वोटश्रीमहाविहारे शीलसमाधिप्रज्ञागुण-
भावितेन्द्रियाय परमपुण्यक्रि ... ताय चतुर्द्विगभ्यागताय
श्रमणपुंगवावस्थायार्थसंघाय महाराजाधिराजश्रीचन्द्रगुप्तपाद-
प्रसादाप्यायितजीवितसाधनः अनुजीविसत्पुरुषसद्भाववृत्तिम्
(?) जगति प्रख्यापयन् अनेकसमरावाप्तविजययशस्पताकः
सुकुलिदेशनशी ... वास्तव्य उन्दानपुत्राम्रकार्द्वो मजशर-
भंगाम्ररातराजकुलमूल्यकृतं (?) ... य ... ईश्वर-
वासकंपञ्चमंडल्याम् प्राणिपत्यददाति पंचविंशतीश्च (तिञ्च) दीना
रान् । दत्त ... याश्चैन महाराजाधिराजश्रीचन्द्रगुप्त-
स्य देवराज इति प्रियानाम् ... य तस्य सर्वगुणसम्प-
त्तये यावच्चन्द्रादित्यौ तावत्पंचभिन्नवो भुञ्जताम् रत्नगृहे च दीपको
ज्वलतु । मम चापरार्थात् पञ्चैव भिन्नवो भुञ्जतां रत्नगृहे च दीपक
इति । तदेतत्प्रवृत्तम् य उच्छिन्धात् स गोब्रह्महृत्यया संयुक्तो
भवेत् पंचभिश्चानन्तर्यैरिति ॥ सम् ६०—३ भाद्र पद दि० ४ ॥

VI.

Udayagiri Cave Inscription of Chandragupta II.

सिद्धम् । यदन्तर्ज्योतिरक्काभमुष्यार्म् (— — ~ — —) ।

[— — — — ~ —] व्यापि चन्द्रगुप्ताख्यमद्भुतम् ॥ १ ॥

विक्रमावक्रयक्रीता दास्यन्यग्भूतपार्थिवा ।

[— — —] मान संरक्ता धर्म्म [— — ~ — ~ —] ॥ २ ॥

तस्यराजाधिराजर्षेरचिन्त्यो (— ~ —) र्मनः ।

अन्वयप्राप्तसाचिव्यो व्यापृतसन्धिविग्रहः ॥ ३ ॥

कौत्सश्चाव इति ख्यातो वीरसेनः कुलाख्यया ।
 शब्दार्थन्यायलोकज्ञः कविः पाटलिपुत्रकः ॥४॥
 कृत्स्नपृथ्वीजयार्थेन राज्ञैवेह सहागतः ।
 भक्त्या भगवतः शम्भोर्गुह्यमेतामकारयत् ॥५॥

VII.

Gadhwa Stone Inscription of Chandragupta II.
The year 88.
 First Part.

परमभागवतमहाराजाधिराजश्रीचन्द्रगुप्तराज्य(ज्ये) संवत्सरे
 ... .. अस्यां दिवसपूर्वायां तिथौ ... ..
 कमात्रिदास प्रमुख ... .. पुण्याप्यायनार्थम् रचित ...
 सदा सत्र सामान्य ब्राह्मण ... .. दीनारैर्दशभिः १०... ॥
 यश्चैनं धर्मस्कन्धं व्युच्छिन्द्यात् स पञ्चमहापातकैः संयुक्तः
 स्यादिति ॥

Second Part.

परमभागवतमहाराजाधिराजश्रीचन्द्रगुप्तराज्य(ज्ये) संवत्सरे
 ८०—८ ..... अस्यां दिवसपूर्वायाम् तिथौ पाटलिपुत्र ... गृह
 स्थस्य भार्या य ..... आत्मपुण्योपचयार्थं ..... सदासत्र-
 सामान्यब्राह्मण .. दीनाराः दश १० ..... ॥ यश्चैनं धर्म-
 स्कन्धं व्युच्छिन्द्यात् स पञ्चमहापातकैः संयुक्तः स्यादिति ॥

VIII.

Gadhwa Stone Inscription of Kumāragupta.
(The year 98.)

जितं भगवता । परमभागवतमहाराजाधिराजश्रीकुमारगुप्त-
 राज्ये (ज्ये) संवत्सरे...दिवसे १० अस्यां दिवसपूर्वायाम् .....
 सदा सत्रसामान्य ..... देताः दीनाराः १० त (?) ..... ति

15.

Handwritten: 601589 - 74422, 74423

[illegible]

15

[Handwritten signature]

[illegible]

आत् ॥ पर्वदा मानितेन ध्रुवशर्मणा कर्म महत् कृतेऽं ।
 कृत्वा [— — आ] भिरामां मुनिवसति [—] स्वर्गसोपानरूपाम्
 कौवेराच्छन्दविम्बां स्फटिकमणिदलाभासगौराम् प्रतोलीम् ।
 प्रासादाग्राभिरूपां गुणवरभवनं धर्मसत्रं यथावत्
 पुण्येष्वेवाभिरामां व्रजति शुभमतिस्तातशर्माध्रुवोस्तु ॥१॥
 [—] आ (—) ई (—) स्य (—) शुभासृत वरप्रख्यात-
 लब्धा भुवि
 [—] ए [—] ए भक्तिरहीनसत्त्वसमताकस्तन्न सम्पूजयेत् ।
 येनापूर्वविभूतिसंचयचयैः (—) ऐ (—) इ (— — —) :
 तेनायं ध्रुवशर्मणा स्थिरवरस्तम्भोच्छ्रयः कारितः ॥२॥

XI.

*Mankuwar Stone Image Inscription of Kumara-
 gupta. The year 129.*

अनमो बुद्धानाम् । भगवतः सम्यक्सम्बुद्धस्य स्वमताविरु-
 द्धस्य इयंप्रतिमा प्रतिष्ठापिता भिन्नबुद्धमित्रेण सम्वत् १००—२०—६
 महाराजश्रीकुमारगुप्तस्य राज्ये ज्येष्ठमास दि० १०—८ सर्वदुःख-
 प्रहाणार्थम् ॥

XII.

*Bihar Stone Pillar Inscription of Skandagupta.
 No date.*

First Part.

[— —] नृचन्द्रइन्द्रानुजतुल्यवीर्यो
 गुणैरतुल्यः (— — —) ॥

(— —) तस्यापि सूरुर्भुविस्वामिनेयः
 ख्यातः स्वकीर्त्या (— — —) ॥१॥

XIII.

Bhitari Stone pillar Inscription of Skandagupta.

सिद्धम् । सर्वराजोच्छेत्तुः पृथिव्यामप्रतिरथस्य चतुर्दधिसलि-
त्तास्वादितयशसो धनद्वरुणेन्द्रान्तकसमस्य कृतान्तपरशोः न्याया-
गतानेकगोहिरण्यकोटिप्रदस्य चिरोत्सन्नाश्वमेधाहर्तुर्महाराजश्री-
गुप्तप्रपौत्रस्य महाराजश्रीघटोत्कचपौत्रस्य महाराजाधिराजश्री-
चन्द्रगुप्तपुत्रस्य लिच्छिविदौहित्रस्य महादेव्याम् कुमारदेव्यामु-
त्पन्नस्य महाराजाधिराजश्रीसमुद्रगुप्तस्य पुत्रस्तत्परिगृहीतो महा-
देव्याम् दत्तदेव्यामुत्पन्नः स्वयमप्रतिरथः परमभागवतो महाराजा-
धिराजश्रीचन्द्रगुप्तस्तस्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्याम् ध्रुव-
देव्यामुत्पन्नः परमभागवतो महाराजाधिराजश्रीकुमारगुप्तस्तस्य ।

प्रथित पृथुमतिस्वभावशक्तेः

पृथुयशसःपृथिवीपतेः पृथुश्रीः ।

पितृपरिगतपादपद्मवर्ती

प्रथितयशाः पृथिवीपतिः सुतोऽयम् ॥१॥

जगति भुज्रवलाढ्यो (द्यो) गुप्तवंशैकवीरः

प्रथितविपुलश्रामा नामतः स्कन्दगुप्तः ।

सुचरितचरितानां येन वृत्तेन वृत्तम्

न विहतममलात्मा तानधीदा (?) विनीतः ॥२॥

विनयबलसुनीतैर्विक्रमेण क्रमेण

प्रतिदिनमभियोगादीप्सितं येन लब्ध्वा ।

स्वभिमतविजिगीषाप्रोद्यतानां परेषाम्

प्रणिहित इव लेभे संविधानोपदेशः ॥३॥

विचलितकुललक्ष्मीस्तम्भनायोद्यतेन

क्षितितलशयनीये येन नीता त्रियामा ।

समुदितवलकोशान् पुण्यमित्रांश्च जित्वा

क्षितिपचरणपीठस्थापितो वामपादः ॥४॥ ✓

प्रसभमनुपमैर्विध्वस्तशास्त्रप्रतापै-

र्विन (~~) मु (~~) क्षान्तिशौर्यैर्निरुद्धम् ।

चरितममलकीर्त्तनीयते यस्य शुभ्रम्

दिशि दिशि परितुष्टैराकुमारं मनुष्यैः ॥५॥

पितरि दिवमुपेते विमुतां वंशलक्ष्मीम्

भुजवलविजितारिर्यःप्रतिष्ठाप्य भूयः ।

जितमिति परितोषान्मातरम् सास्त्रनेत्राम्

हतारिपुरिव कृष्णो देवकीमभ्युपेतः ॥६॥ ✓

स्वैर्दण्डैः (~~) रत्यु (~~) त्प्रचलितम् वंशम्प्रतिष्ठाप्य यो

बाहुभ्यामवनीं विजित्य हि जितेष्वार्तेषु कृत्वा दयाम् ।

नोत्सिक्तो न च विस्मितः प्रतिदिनं संवर्द्धमानद्युतिः

गीतैश्च स्तुतिभिश्च वन्दकजनो यः प्रापयत्यार्थताम् ॥७॥

हृणैर्यस्य सभागतस्य समरे दोर्भ्यां धरा कम्पिता ✓

भीमावर्त्तकरस्य शत्रुषु शरा (——~——) ।

(——~——) विरचितम्प्रख्यापितो (——) ई (——)

(——) न द्योति (~~) नभीषुलक्ष्यतइव श्रोत्रेपुगांगध्वनिः च

स्वपितुः कीर्त्ति (——) (——~——) ।

(——~——) (——~——) ॥८॥

कर्त्तव्या प्रतिमा काचित्प्रतिमांतस्य शार्ङ्गिणः ।

सुप्रतीतश्चकारेमाम् यावदाचन्द्रतारकम् ॥९॥

इह चैनं प्रतिष्ठाप्य सुप्रतिष्ठितशासनः ।

ग्राममेनं स विद्धे पितुः पुण्याभिवृद्धये ॥१०॥

अतो भगवतो मूर्त्तिरियं यश्चात्र संस्थितः ।

उभयनिर्दिदेशासौ पितुः पुण्याय पुण्यधीः ॥११॥ इति

XIV.

Junagadh Rock Inscription of Skandagupta.

The years 136, 137, and 138.

सिद्धम् ॥

श्रियमभिमतभोग्यां नैककालापनीताम्

त्रिदशपतिसुखार्थं यो बलेराजहार ।

कमलनिलयनाथाः शाश्वतं धाम लक्ष्म्याः

स जयति विजितार्तिर्विष्णुरत्यन्तजिष्णुः ॥ १ ॥

तदनु जयति शाश्वत् श्रीपरिक्षिप्तवक्त्राः

स्वभुजजनितवीर्यो राजराजाधिराजः ।

नरपतिभुजगानां मानदर्पोत्फणानाम्

प्रतिकृतिगरुडाङ्गां निर्विशीं चावकर्त्ता ॥ २ ॥

नृपतिगुणनिकेतः स्कन्दगुप्तः पृथुश्रीः

चतुरुदधिजलान्तां स्फीतपर्यन्तदेशाम् ।

अवनिमवनतरिर्यश्चकारात्मसंस्थाम्

पितरि सुरसखित्वं प्राप्तवत्यात्मशक्त्या ॥ ३ ॥

अपि च जितमेव तेन प्रशयन्ति यशांसि यस्य ।

रिपवोऽप्यामूलभग्नदर्पा निर्वचना म्लेच्छदेशेषु ॥ ४ ॥

क्रमेण बुद्धयानिपुणं प्रधार्य

ध्यात्वा च कृत्स्नाङ्गुणदोषहेतून् ।

व्यपेत्य सर्वान्मनुजेन्द्रपुत्रान्

लक्ष्मीः स्वयं यं वरयांचकार ॥ ५ ॥

तस्मिन्नृपे शासति नैव कश्चिद्

धर्म्मादपेतो मनुजः प्रजासु ।

आर्त्तो दरिद्रो व्यसनी कदर्यो

दंड्यो न वा यो भृशपीडितः स्यात् ॥ ६ ॥

एवं स जित्वा पृथिवीं समग्राम्
भस्माग्रदर्पान् द्विषतश्च कृत्वा ।

सर्वेषु देशेषु विधाय गोप्त्रीन्
संचितयामास बहुप्रकारम् ॥ ७ ॥

स्यात्कोऽनुरूपो मतिमान्विनीतो
मेधास्मृतिभ्यामनपेतभाजः ।

सत्यार्ज्जवौदार्यनयोपपन्नो
माधुर्य्यदाक्षिण्ययशोऽन्वितश्च ॥ ८ ॥

भक्तो नुरक्तो नृविशेषयुक्तः सर्वोपधाभिश्च विशुद्धबुद्धिः ।
आनृण्यभावोपगतान्तरामा सर्वस्यलोकस्य हिते प्रवृत्तः ॥ ९ ॥
न्यायार्जनेर्यस्य च कः समर्थः स्यादर्जितस्याप्यथ रक्षणे च ।
गोपायितस्यापि च वृद्धिहेतौ वृद्धस्य पात्रप्रतिपादनाय ॥ १० ॥
सर्वेषु भृत्येष्वपि संहतेषु यो मे प्रशिष्यान्निखिलां सुराष्ट्रान् ।
आम् ज्ञातमेकः खलु पर्णदत्तो भारस्य तस्योद्धहने समर्थः ॥ ११ ॥
एवं विनिश्चित्य नृपाधिपेन नैकानहोरात्रगणान् स्वमत्या ।
यः संनियुक्तोऽर्थनया कथंचित् सम्यक्सुराष्ट्रावनिपालनाय ॥ १२ ॥
नियुज्य देवा वरुणम् प्रतीच्याम् स्वस्था यथा नोन्मनसो बभूवुः ।
पूर्वैतरस्यां दिशि पर्णदत्तम् नियुज्य राजा धृतिमांस्तथाऽभूत् ॥ १३ ॥
तस्यात्मजो ह्यात्मजभावयुक्तो द्विधेवचात्मात्मवशेन नीतः ।
सर्वात्मनात्मेव च रक्षणीयो नित्यात्मवानात्मजकान्तरूपः ॥ १४ ॥
रूपानुरूपैर्ललितैर्विचित्रैः नित्यप्रमोदान्वितसर्वभावः ।
प्रबुद्धपद्माकरपद्मवक्त्रो नृणां शरण्यः शरणागतानाम् ॥ १५ ॥
अभवद्भुविचक्रपालितो सावितिनाम्ना प्रथितः प्रियो जनस्य ।
स्वगुणैरनुपस्कृतैरुदात्तैः पितरं यश्च विशेषयांचकार ॥ १६ ॥

क्षमाप्रभुत्वं विनयो नयश्च शौर्यं विना शौर्यमहाच्चनं च ।
 वाक्यं दमो दानमर्जिता च दाक्षिण्यमानृण्यमशून्यता च ॥ १७ ॥
 सौन्दर्यमाय्येतरनिग्रहश्च अविस्मयो धैर्यमुदीर्यता च ।
 इत्येवमेतेऽतिशयेन यस्मिन्नविप्रवासेन गुणा वसन्ति ॥ १८ ॥
 न विद्यतेऽसौ सकलेऽपि लोके यत्रोपमा तस्य गुणैः क्रियेत ।
 स एव कात्स्न्येन गुणान्वितानाम् बभूव नृणामुपमानभूतः ॥ १९ ॥
 इत्येवमेतानधिकान्तोन्यान् गुणान्परीक्ष्य स्वयमेवं पित्रा ।
 यः सन्नियुक्तो नगरस्य रत्नां विशिष्यपूर्वान् प्रचकार सम्यक् ॥ २० ॥
 आश्रित्य वीर्यं सुभुजद्वयस्य स्वस्यैव नान्यस्य नरस्य दर्पम् ।
 नोद्वेजयामास च कंचिदेवमस्मिन्पुरे चैव शशास दुष्टान् ॥ २१ ॥
 वित्त्रभमलपेन शशास योऽस्मिन् कालेन लोकेषु सनागरेषु ।
 यो लालयामास च पौरवर्गान् (—~) पुत्रान् सुपरीक्ष्य दोषान् ॥ २२ ॥
 संरंजयां च प्रकृतीर्विभूव पूर्वास्मिताभापणमानदानैः ।
 निर्यत्रणान्योऽन्यगृहप्रवेशैः संवर्द्धितप्रीतिगृहोपचारैः ॥ २३ ॥
 ब्रह्मण्यभावेन परेण युक्तः शङ्खः शुचिर्दानपरो यथावत् ।
 प्राप्यान्सकाले विषयान्सिषेवे धर्मार्थयोश्चाप्यविरोधनेन ॥ २४ ॥
 यो (—~——~) पराङ्मत्स न्यायवानत्र किमस्ति चित्रम् ।
 मुक्ताकलापास्तुजयव्रजशीताच्चन्द्रात्किमुष्णम् भविता कदाचित् ॥ २५ ॥
 अथाक्रमेणास्तुदकाल आगते निद्राद्यकालं प्रविदार्य तोयदैः ।
 ववर्ष तोयं बहुसंततं चिरं सुदर्शनं येन विभेद चात्वरत् ॥ २६ ॥
 संवत्सराणामधिके शते तु त्रिंशद्विरन्यैरपि पाङ्क्तिरेव ।
 रात्रौ दिने प्रौष्ठपदस्य पष्ठे गुप्तप्रकाले गणनां विधाय ॥ २७ ॥
 इमाश्च या रैवतका विनिर्गताः पलाशिनी यः सिकताविलासिनी ।
 समुद्रकान्ताश्चिरवन्धनोपिताः पुनः पतिं शास्त्रयथोचितं ययुः ॥ २८ ॥
 अवेक्ष्य वर्षागमजं महोद्भूमम् महोदधेरुजयता प्रियेषुना ।
 अनेकतीरान्तजपुष्पशोभितो नदीमयो हस्त इव प्रसारितः ॥ २९ ॥

विपाद्यमानाः खलु सर्वतो जनाः कथंकथंकार्यमिति प्रवादिनः ।
 मिथो हि पूर्वापररात्रमुत्थिता विव्रितयांचापि बभूवुस्तुलुकः ॥३०॥
 अपीहलोकैः सकलं सुदर्शनं पुमान् हि दुर्दर्शनतां गतं क्षणात् ।
 भवेन्तु सांभोनिधितुल्यदर्शनं सुदर्शनं [—~—~—] ॥३१॥
 [~—~—] वणे स भूत्वा पितुः परां भक्तिमपि प्रदर्श्य ।
 धर्मं पुरोधाय शुभानुबन्धं राज्ञो हितार्थं नगरस्य चैव ॥ ३२ ॥
 संवत्सराणामधिके शते तु त्रिंशद्विरन्यैरपि सप्तभिश्च ।
 प्र[—~—~] शास्त्रचेत्ताविश्वोप्यनुज्ञातमहाप्रभावः ॥ ३३॥
 आज्यप्रणमैः विबुधानग्रेष्ठा धनैर्द्विजातीनापि तर्पयित्वा ।
 पौरांस्तथाभ्यर्च्य यथार्थमानैः भृत्यांश्चपूज्यां सुहृदश्च दानैः ॥३४॥
 ग्रैष्मस्य मासस्य तुपूर्वपक्षे [~—~—प्र] ग्रमेहि सम्भक् ।
 मासद्वयेनादरवान् स भूत्वा धनस्य कृत्वाव्ययमप्रमेयम् ॥ ३५ ॥
 आयामतो हस्तशतं समग्रं विस्तारतः पट्टिरथापि चाष्टौ ।
 उत्सेधतो न्यत् पुरुगाणिसप्त [~—~—ह] स्तशतद्वयस्य ॥ ३६ ॥
 ववन्थ यत्नान् महतानृदेवान् [अभ्यर्च्य] सभ्यगृध्रितोपलेन ।
 अजातिदुष्टं प्रथितं तदाकम् सुदर्शनं शाश्वतकल्पकालम् ॥३७॥

अपिचसुदृढसेतुप्रान्तविन्यस्तशोभ-

रथचरणसमाह्वकौचहंसासधृतम् ।

विमलसलिल [— — —~— —] ~— —]

भुवित [~—~ — — —] द [— अ] कःशशी च ॥३८॥

नगरमपि च भूयाद्वृद्धिमत्पौरजुष्टम्

द्विजवहुशतगीतब्रह्मनिर्नष्टपापम् ।

शतमपि च समानामीतिदुर्भिक्ष [— —]

[~—~—~ — — —~— — —] ॥ ३९ ॥

॥ इति सुदर्शनतटाकसंस्कारग्रन्थरचना समाप्ता ॥

SECOND PART.

दृष्टारिदर्पप्रणुदः पृथुश्रियः

स्ववशंकेतोः सकलावनीपतेः ।

राजाधिराज्याद्भुतपुण्यकर्मणः

— — — — — ॥ १ ॥

— — — — —

[— — — — —]

द्वीपस्य गोप्ता महतां च नेता

दंडद्वि [—] नां द्विषतां दमाय ॥ २ ॥

तस्यात्मजेनात्मगुणान्वितेन

गोविन्दपादार्पितजीवितेन ।

[— — — — —]

[— — — — —] ॥ ३ ॥

[— — — — —] गंध

विष्णोश्च पादकमले समवाप्य तत्र ।

अर्थव्ययेन महता महता च काले—

नात्माप्रभावनतपौरजनेन तेन ॥ ४ ॥

चक्रं त्रिभूर्त्तिं रिपु [— — — —]

[— — — — —] ।

[— — — — —]

तस्य स्वतन्त्रविधिकारणमानुषस्य ॥ ५ ॥

कारितमवक्रमतिना चक्रभृतः चक्रपालितेन गृहम् ।

वर्षशतेऽष्टात्रिंशे गुप्तानां काल..... ॥ ६ ॥

[— — — — —]
 [— — — — —] ।
 [— — आ] र्थमुत्थितमिवोर्जयतो चलस्य ।
 कुर्वत्प्रभुत्वमिव भाति पुरस्य मूर्ध्नि ॥ ७ ॥
 अन्यच्चमूर्धानिसु [— — — — —]
 [— — — — —] ।
 [— — — — —] रुद्धविहङ्गमार्गम्
 विभ्राजते [— — — — —] ॥ ८ ॥

XV.

Kahum Stone Pillar Inscription of Skandagupta.

The year 141.

सिद्धम् ।

यस्योपस्थानभूमिर्नृपतिशतशिरःपातवातावधूता
 गुप्तानां वंशजस्य प्राविसृतयशसस्तस्य सर्वोत्तमर्द्धः ।
 राज्ये शक्रोपमस्य क्षितिपशतपतेः स्कन्दगुप्तस्य शान्ते
 वर्षे त्रिंशद्दशैकोत्तरकशततमे ज्येष्ठमासि प्रपन्ने ॥ १ ॥
 ख्यातेऽस्मिन् ग्रामरत्ने ककुभ इतिजनैः साधुसंसर्गपूते
 पुत्रो यस्सोमिलस्य प्रचुरगुणनिधेर्भट्टिसोमो महात्मा ।
 तत्सूनूरुद्रसोमः पृथुलमतियशान्याघ्रइत्यान्यसंज्ञो
 मद्रस्तस्यात्मजोऽभूद्द्विजगुरुयतिषुप्रायशःप्रीतिमान्यः॥२॥
 पुण्यस्कन्धं सचक्रे जगदिदमखिलं संसरद्वीदय भीतो
 श्रेयोऽर्थभूतभूतै पथि नियमवतामर्हतामादिकर्तृन् ।
 पंचेन्द्रांस्थापयित्वा धरणिधरमयान् सन्निखातस्ततोऽयम्
 शैलस्तम्भःसुचारुगिरिवरशिखराग्रोपमः कीर्त्तिकर्त्ता ॥३॥

XVI.

*Indor Copper-plate Inscription or Skandagupta.
The year 146.*

सिद्धम् !

यं विप्राविधिवः प्रबुद्धमनसो ध्यानैकतानस्तुवः

यस्यान्तं त्रिदशासुरा न विविदुर्नोर्ध्वन्न तिर्यग्गतिम् ।

यंलोको बहुरोगवेगविवशः संशृत्यचेतोलभः

पायाद्वः सजगत्पिधानपुटभिद्रश्म्याकरो भास्करः ॥ १ ॥

परमभट्टारकमहाराजाधिराज श्री स्कन्दगुप्तस्याभिवर्द्धमानविजय-
राज्यसंवत्सरशते षट्चत्वारिंशदुत्तरतमे फाल्गुनमासे तत्पादपरि-
गृहीतस्य विषयपतिसर्वानागस्यान्तर्वेद्याम् भोगाभिवृद्धये वर्त्तमाने ।
चन्द्रापुरकपद्माचातुर्विद्यसामान्यब्राह्मणदेवविष्णुदेवपुत्रो हरित्रात-
पौत्रः डुडिकप्रपौत्रः सतताग्निहोत्रच्छन्दोगो राणायनीयो वर्षगण-
सगोत्रइन्द्रापुरकवणिग्भ्याम् क्षात्रेयाचलवर्मभृकुण्डसिंहाभ्याम-
धिष्ठानस्य प्राच्यादिशीन्द्रपुराधिष्ठानमाडास्यातल्लग्नमेव प्रतिष्ठा-
पितकभगवते सवित्रेदीपोपयोज्यमात्मयशोभिवृद्धये मूल्यं प्रय-
च्छतिः ॥ इन्द्रपुरनिवासिन्यास्तौलिकश्रेण्या जीवन्तप्रवरायाः इतो-
धिष्ठानादपक्रमणसंप्रवेशयथाधिरायाः आजस्त्रिकं ग्रहपतेर्द्विज-
मूल्यदत्तमनया तु श्रेण्या यश्भग्नयोग्मप्रथमार्हावच्छिन्नसंस्थं देयं
तैलस्यतुल्येन पलद्वयं तौल्येन २ चन्द्रार्कसमकालीयम् ॥

योविक्रमेदायमिमं निबद्धम्

गोघ्नो गुरुघ्नो द्विजघातकः सः ।

तैः पातकैः पञ्चभिरन्वितोध-

र्गच्छेन्नरः सोपनिपातकैश्च ॥ इति ॥

XVII.

Gangdhar Stone Inscription of Viswavarman.

The year 480.

[— — ~ — ~ ~ — ~ —] मस्य

विष्णोर्भुजस्सुरपतिद्विपहस्तसर्प ।

[— — ~ — ~ ~ — ~ —]

[— — ~ — ~ ~ — ~ —] ॥ १ ॥

प्रख्यातवीर्ययशसांक्षितिपाधिपानाम्

वंशोद्भवो [~] गतिवि [~ ~ — ~ —] ।

[— — ~ — ~ ~ — ~ —] कान्तः

श्रीमान्वभूवनरवर्मनृपःप्रकाशः ॥ २ ॥

यज्ञैः सुरान् मुनिगणाननियमैरुदारैः

[— — ~ — ~ ~ — ~ —] ।

मानेनभृत्यजनमप्रतिमेनलोके

योऽतोपयःसुचरितैश्चजत्समग्रम् ॥ ३ ॥

हस्त्यश्वसाधन [~ - ~ - -] [- - - ~ ~] खड्गमराचिमत्सु ।

संग्राममूर्द्धसुमुखंसमुदीक्ष्ययस्य नाशंप्रयान्त्यरिगणाभयनपृचेष्टाः । ४ ।

तस्यात्मजः [~ ~ - ~ -] महात्माबुध्यावृहस्पतिसमस्सकलेन्दुवक्त्रः ।

औपम्यभूत इव रामभगीरयाभ्याम् रा [- - - ~ ~] भुविविश्ववर्मा । ५ ।

धैर्यैरणामैरुमाभिजातिगुणेन वैरायमिन्दुंप्रभासमुदयने वलेन विष्णुम् ।

संवर्त्तकानलमसह्यतमांच दीप्त्यायोविक्रमेण च सुराधिपतिं विजिग्ये । ६ ।

व्यावृत्तमार्ग इवभानुरसह्यमूर्त्तिर्व्याभ्रोदयाधिकतरोज्ज्वलग्धोरदीप्तिः ।

यः शक्यतेनरिपुभिर्भयविह्वलाक्षैरुद्धीक्षितुं क्षणमपिप्रगृहीतशस्त्रः । ७ ।

निर्भूषणैरविगतास्त्रजलार्द्रगंडैर्विचक्रुन्मंडनतयोज्ज्वलनष्टशोभैः ।

यस्यारिकामिनि मुखाम्बुरुहैर्वलस्य पूर्वप्रतापचकितैः क्रियते प्रणामः ८

रत्नोद्गमद्युतिविरंजितकूलतालैरुवस्तनक्रमकरत्नतफनेमालैः ।
 चंडानिलोद्धततरंगसमस्तहस्तैर्यस्यार्णवैरपि बलानि नमःक्रियन्ते॥१॥
 भूरुद्धतद्रुमाविकम्पितशैलकीलवित्रस्ताविद्रुतमृगद्विजशून्यगुल्मा ।
 यस्यान्नतप्रविशमीकृतराजमार्गास्सैन्यप्रयाणसमयेविनिमज्जतीवा॥१०॥
 प्रत्यस्तमौलिमणिरस्मिनखप्रभान्धैरभ्युद्यतांजलितया शबलाग्रगंडैः ।
 विद्याधरैःप्रियतमाभुजपाशबद्धैर्यस्यादरादिवियशांसिनमःक्रियन्ते॥११॥
 अग्रेऽपियोवयसि संपरिवर्तमानाश्शास्त्रानुसारपरिवर्द्धितशुद्धबुद्धिः ।
 सद्धर्ममार्गमिव राजसुदर्शयिष्यन् रक्षाविधिं भरतवज्जगतःकरोति॥१२॥
 तस्मिन्प्रशास्तिच महीनृपतिप्रवीरे स्वर्गयथासुरपतावमितप्रभावे ।
 नाभूद्धर्मनिरतोव्यसनान्वितोवा लोकेकदाचनजनस्सुखवार्जितोवा॥१३॥
 यातेषुचतुर्षुकृतेषु शतेषु सौम्येष्वशीतसोत्तरपदेष्विहवत्सरेषु ।
 शुक्लेत्रयोदशदिनेभुविकार्तिकस्यमासस्यसर्वजनचित्तसुखावहस्या॥१४॥
 नीलोत्पलप्रसृतेरावरुणाम्बुकीर्णैर्बन्धूकवाणकुसुमोज्ज्वलकाननान्ते
 निद्राव्यपायसमयेमधुसूदनस्य कालेप्रबुद्धकुमुदागरशुद्धतारे ॥ १५॥
 वापीतडागसुरसन्नसभोपदाननानाविधोपवनसंक्रमदीर्घिकाभिः ।
 सिष्टाभिर्वाभरणजातिभिरङ्गनांस्वांयो गर्गरातटपुरं समलंचकार॥१६॥
 राजस्त्रितीयमिव चक्षुरुदारवृत्तिर्देवद्विजातिगुरुबन्धवसाधुभक्तः ।
 शास्त्रैः स्तुते चविनये व्यवहारहीने योपक्षपातरहितोनिदधौस्वचि-
 न्ताम् ॥ १७ ॥

सर्वस्यजीवितमनिःयमसारवच्च दोलाचलामनुविचिन्त्यतथाविभूतिम् ।
 न्यायागतेन विभवेनपरांचभक्तिं विख्यापयन्नुपरिचक्रगदाधरस्या॥१८॥

पीनव्यायतवृत्तिभस्त्रिसुभुजः खड्गवणैरङ्कितः

कर्णान्तप्रतिसर्पमाननयनः श्यामावदातच्छाविः ।

दर्पविष्कृतसारशत्रुमथनो दुष्टाश्व [— —] बली

भक्त्या चासुहृदान् चवान्धवसमो धर्मार्थकामोदितः॥१९॥

प्रज्ञाशौर्यकुलोद्गतो दिशिदिशि प्रख्यातवीर्योवशी
पुत्रेविष्णुभटे तथाहरिभटेसंवद्धवंशक्रियः ।

एतत्पापपथावरोधि विपुलः श्रीवल्लभैरात्मजैः

विष्णोः स्थानमकारयद्भगवतः श्री मान्मयूराक्षकः ॥२०॥

कैलासतुङ्गाशिखरप्रतिमस्ययस्य दृष्ट्वाकृतिंप्रमुदितैर्वदनारविन्दैः ।

विद्याधाराःप्रियतमा सहितःसुशोभामादर्शविम्बमिव यान्त्यवलोकयन्त

॥ २१ ॥

यान् दृष्ट्वा सुरसुन्दरीकरतल्लव्याघृष्टप्रपञ्चणम्

प्रत्यावर्त्तनशंकिनेरथहयानाकृष्यचंचत्सटान् ।

पुण्योदकमतिप्रभावमुनिभिस्संस्तूयमानोऽम्बरे

संराज्यांजलिकुट्मलन्नतशिराभीतः प्रयात्यंशुमान् ॥ २२॥

मातृणां च प्रमुदितघनात्यर्थनिह्नादिनीनां

तत्रोद्भूतप्रवलपवनोद्वर्त्तिताम्भोनिध्रीनाम् ।

[— — — —] गतमिदं डाकिनीसंप्रकीर्णम्

वेशमात्युग्रं नृपतिसचिवोऽकारयत्पुण्यहेतोः ॥ २३ ॥

पाताले [— — —] रतिभिर्गुप्तं भुजङ्गोपमैः ।

शीतस्वादुविशुद्धभूरिसलिलं सोपानमालोज्ज्वलम् ॥

दा [— — — —] गहनं क्षीरोदधिस्रार्धनम्

कूपंचैनमकारयद्गणनिधिः श्री मान् मयूराक्षकः ॥२४॥

यावच्च [— — — —] सागरारत्नवन्तो

नानागुल्मद्रुमवनवती यावदुर्वी सशैला ।

यावच्चेन्दुर्ग्रहगणचितंव्योमभासीकरोति

तावत्कीर्त्तिर्भवतु विपुला श्री मयूराक्षकस्य ॥ २५ ॥

॥ इति सिद्धिरस्तु ॥

XVIII.

*Mandasore Stone Inscription of Kumāragupta
and Bandhuvarman.*

The Malava years 493 and 529.

सिद्धम् ॥

योवृत्त्यर्थमुपास्यते सुरगणैस्सिद्धैश्च सिद्धार्थिभि—
र्ध्यानैकाग्रपरैर्विधेयविषयैर्मोक्षार्थिभिर्योगिभिः ।

भक्त्या तीव्रतपोधनैश्च मुनिभिश्शापप्रसादक्षमै—

हंतुर्यो जगतः क्षयाभ्युदययोः पायात्सवोभास्करः ॥१॥

तत्त्वज्ञानविदोपि यस्यन विदुर्ब्रह्मर्षयोभ्युद्यताः

कृत्स्नं यश्चगमास्तिभिः प्रविसृतैः पुष्पातिलोकत्रयम् ।

गन्धर्वाभरसिद्धकिन्नरनरैः संस्तूयतेऽभ्युत्थितो

भक्तेभ्यश्च ददाति योऽभिलाषितं तस्मै सवित्रेणमः ॥ २ ॥

यः प्रत्यहंप्रतिविभात्युदयाचलेन्द्रविस्तीर्णतुङ्गशिखरस्खलितांशुजालः
क्षीवांगनाजनकपोलतलाभिताम्रःपायात्सवस्सुकिरणाभरणोविवस्वान्

कुसुमभरानततरुवरदेवकुलसभाविहाररमणीयात् ।

लाटविषयान्नगावृतशैलाज्जगति प्रथितशिल्पः ॥ ४ ॥

तेदेशपार्थिव गुणापहृताः प्रकाशमध्वादिजान्यविरलान्यसुखान्यपास्या

जातादरादशपुरं प्रथमं मनोभिरन्वागनास्ससुतवन्धुजनास्समेत्याप्ला

मत्तेभगंडतटविच्युतदानविन्दुसिक्तोपलाचलसहस्रविभूषणायाः ।

पुष्पावनमृतरुमंडवतंसकाया भूमेः परंतिलकभूतमिदं क्रमेण ॥ ६ ॥

तटोत्थवृक्षच्युतनैकपुष्पविचित्रतीरान्तजलानि भान्ति ।

प्रफुल्लपद्माभरणानियत्र सरांसिकारंडवसंकुलानि ॥ ७ ॥

विलोलवीचीचलितारविन्दपतःजःपिंजरितैश्च हंसैः ।

स्वकेसरोदारभरावभुग्नैः कचित्सरांस्यम्बुरुहैश्च भान्ति ॥ ८ ॥

स्वपुष्पभारावनतैर्नगेन्द्रैर्मदप्रगल्भालिकुलस्वनै च ।

अजस्रगाभिश्च पुराङ्गनाभिर्वनानि यस्मिन् समलं कृतानि ॥ ९ ॥

चलत्पताकान्यबलासनाथान्यत्यर्थशुक्लान्यधिकोन्नतानि ।

तडिल्लताचित्रसिताभ्रकूटतुल्योपमानानि गृहाणि यत्र ॥ १० ॥

कैलासतुङ्गशिखरप्रतिमानिचान्यान्याभान्तिर्दार्ढ्यवल्भीनिसवेदिकानि ।

गान्धर्वशङ्खमुखराणि निविष्टचित्रकर्माणिलोलकदलीवनशोभितानि

॥ ११ ॥

प्रासादमालाभिरलंकृतानिधरांविदार्यैव समुत्थितानि ।

विमानमालासदृशानि यत्र गृहाणिपूर्णेन्दुकरामलानि ॥ १२ ॥

यद्भात्याभिरस्यसरिद्वयेन चपलोर्भिणा समुपगूढम् ।

रहसिकुचशालिनीभ्यां प्रीतिरतिभ्यां स्मराङ्गमिव ॥ १३ ॥

सत्यक्षमादमशमव्रतशौचैर्यस्वाध्यायवृत्तिवनयस्थितिबुद्ध्युपेतैः ।

विद्यातपोनिधिभिरस्मयितैश्चविप्रैर्भ्राजते ग्रहगणैः खमिवप्रदीप्तैः

॥ १४ ॥

अथ समेत्य निरन्तरसंगतैरहरहः प्रविजृम्भितसौहृदाः ।

नृपतिभिस्सुतवत्प्रतिमानिताः प्रमुदितान्यवसन्तसुखंपुरे ॥ १५ ॥

श्रवणसुभगंधानुर्वैद्यं दृढंपरिनिष्ठितैः

सुचरितशतासंगाःकेचिद्विचित्रकथाविदः ।

विनयनिभृतासम्यग्धर्मप्रसङ्गपरायणाः

प्रियमपुरुषं पश्यंचान्ये क्षमा बहु भाषितुम् ॥ १६ ॥

केचित्स्वकर्मण्यधिकास्तथान्यैर्विज्ञायते ज्योतिषमात्मवद्भिः ।

अद्यापिचान्येसमरप्रगल्भाः कुर्वन्त्यरीणामाहितं प्रसह्य ॥ १७ ॥

प्राज्ञामनेज्ञवध्रवः प्रथितोरुवंशा वंशानुरूपचरिताभरणास्तथान्ये ।

सत्यव्रताः प्रणयिनामुपकारदत्ता विश्रम्भपूर्वमपरेदृढसौहृदाश्च ॥ १८ ॥

विजितविषयसङ्गैर्धर्मशीलैस्तथान्यैर्मृदुभिरधिकसत्त्वैर्लोकयात्रामरैश्च ।

स्वकुलतिलकभूतैर्मुक्तरागैरुदारैरधिकमाभिविभातिश्रेणोरवंप्रकारैः ॥ १९ ॥

तारुण्यक्रान्त्युपचितोपिसुवर्णहारताम्बूलपुष्पविधिना समलंकृतोपि
नारीजनः प्रियमुपैतिनतावदश्याम् यावन्नपट्टमयवस्त्रयुगानिधत्ते । २०
स्पर्शता वर्णान्तरविभागचित्रेणानेत्रसुभगेन ।

यैस्सकलमिदं त्रितितलमलंकृतं पट्टवस्त्रेण ॥ २१ ॥

विद्याधरीरुचिरपल्लवकर्णपूरवातेरितास्थिरतरं प्रविचिन्त्यलोकम् ।
मानुष्यमर्थनिचयांश्च तथा विशालांस्तेषां शुभामतिरभूदचलाततस्तु २१
चतुस्समुद्रान्तविलोलमेखलां सुमेरुकैलासवृहत्पयोधराम् ।
वनान्तवान्तस्फुटपुष्पहासिनीं कुमारगुप्ते पृथिवीं प्रशासति ॥ २३ ॥
समानधीशशुकवृहस्पतिभ्यां ललामभूतो भुवि पार्थिवानाम् ।
रणेषुयः पार्थसमानकर्म्म बभूव गोप्ता नृपविश्ववर्म्मा ॥ २४ ॥
दीनानुकम्पनपरः कृपणार्त्तवर्गसन्ध्याप्रदोधिक्रदयालुरनाथनाथः ।
कल्पद्रुमः प्रणथिनामभयं प्रदश्च भीतस्य योजनपदस्यचबन्धुरासीत्
॥ २५ ॥

तस्यात्मजः स्वैर्यनयोपपन्नो बन्धुप्रियो बन्धुरिवप्रजानाम् ।
बध्वर्त्तिहृत्ता नृपवन्धुवर्म्मा द्विड्ढसपत्नपत्न्यैकदत्तः ॥ २६ ॥
कान्तो युवारणपटुर्विनयान्वितश्च राजापिसन्नुपसृतो नमदैस्मयाद्यैः ।
शृङ्गारमूर्त्तिरभिभात्यनलंकृतोऽपि रूपेण यः कुसुमचाप इव द्वितीयः २७
वैधव्यतीव्रव्यसनक्षतानां स्मृत्वा यमद्याप्यरिसुन्दरिणाम् ।
भयान्नवत्यायतलोचनानां घनस्तनायासकरः प्रकम्पः ॥ २८ ॥
तस्मिन्नेवक्षितिपतिवृषे बन्धुवर्म्मण्युदारे

सम्यक्स्फीतं दशपुरमिदं पालयत्युन्नतांसे ।

शिल्पावाप्तैर्धनसमुदयैः पट्टवायैरुदारम्

श्रेणीभूतैर्भवनमतुलं कारितं दीप्तरश्मेः ॥ २९ ॥

विस्तीर्णतुङ्गशिखरं शिखरिप्रकाशमभ्युदतेन्द्रमलराश्मिकलापगौरम ।
यद्भातिपश्चिमपुरस्यानिविष्टक्रान्तचूडामणिप्रतिसमन्नयनाभिरामम्

(रा) मासनाघरचने द्रभास्करांशुवह्निप्रतापमुभयं जललीनमीने ।
चन्द्रांशुहर्म्यतलचन्दनतालवृन्तद्वारेऽपभोगरहितेहिमदग्धपक्षे

॥ ३१ ॥

रोध्रप्रियङ्गुतलरुक्मिलताधिकोऽप्यप्यान्वप्रमुदितालिकलाभिरामे ।
कालेतुषारकणककंशगीतवानधेनप्रनृत्तलवलनिगर्गकशाम्ने ॥ ३२ ॥
स्मरवशगतकणजनवह्मभांगना विपुलकान्तपीनोरस्मत्तजयनघनालि-
ङ्गाननिर्मलिततनुहिनाहिम्पाने ॥ ३३ ॥

मालवानां गणमिथ्या याते जनचतुष्टयं ।
धिनवत्यधिकेन्द्रानां ऋतो संव्ययनचने ॥ ३४ ॥

सहस्यमासशुक्रस्य प्रगल्भेतिवयोदशे ।
मङ्गलाचारविधिना प्रासादोयनिवेशितः ॥ ३५ ॥
बहुनासमनीतेन कालेनान्यैश्च याधिदैवः ।
व्यतीर्थैकद्वेजोऽस्य भवनस्यतनोऽधुना ॥ ३६ ॥

स्वयशोवृद्धयेसर्वमत्युदारमुदारया ।
संस्कारितमिदं भूयः श्रेयाया भानुमतो गृहम् ॥ ३७ ॥
अत्युन्नतमवदातंनभःस्पृशन्निव मनोहरैश्चिखरैः ।
शशिमान्वोरभ्युदये स्वमलमनूष्यायतनभूतम् ॥ ३८ ॥
वत्सरगतेषु पंचमु विंशत्यधिकेषुनवसु चाष्टेषु ।
यातेष्वभिरम्यतपस्यमासशुक्रद्वितीयायाम् ॥ ३९ ॥
स्पष्टैरशोक्तरुकेतकासिन्दुवारलोलातिमुक्तकलतामदयन्तिकानाम् ।
पुणोद्गमैरभिनवैरविगम्यनूनमैक्यं विजृम्भितशेरहरपृ (धृ) तदेहे ४०
मधुपानमुदितमधुकरकुलोपगीतनगर्गकपृथुशाम्ने ।
कालेनवकुसुमोद्गमदन्तुरकान्तप्रचुररोध्रे ॥ ४१ ॥
शशिनेवनभो विमलं कौस्तुभमणिनेवशाङ्गिणोवक्षः ।
भवनवरेणतथेदं पुरमखिलमलंकृतमुदारम् ॥ ४२ ॥

अमलिनशशिलेखा दन्तुरोपङ्गलाना-

म्परिवहति समूहं यावदीशो जटानाम् ।

विकटकमलमालामंससक्तांचशाङ्गी

भवनमिदमुदारंशाश्वतंतावदस्तु ॥ ४३ ॥

श्रेयादेशेनभक्त्या च कारितंभवनंरवेः ।

पूर्वाच्यंप्रयत्नेन रचितावत्समष्टिना ॥ ४४ ॥

स्वस्तिकर्तृलेखकवाचकश्रोतृभ्यः सिद्धिरस्तु ॥

XIX.

Iran Stone Pillar Inscription of Budhagupta.
Year 165.

जयति विभुश्चतुर्भुजश्चतुरार्षवैविपुलसालिलपर्यङ्कः ।

जगतः स्थित्युपत्तिन्य (यादि) हेतुर्गरुडकेतुः ॥ १ ॥

शते पंचषष्ठ्यधिकेवर्षाणां भूपतौ च बुधगुप्ते ।

आषाढमासशुक्लद्वादश्यां सुरगुरोर्दिवसे ॥ २ ॥

सं० १००—६०—५ ॥

कालिन्दीनर्मदयोर्मध्यं पालयतिलोकपालगुणैर्जगति ।

महाराजश्री यमनुभवति सुरश्मिचन्द्रे च ॥ ३ ॥

अस्यां संवत्सरमासदिवसपूर्वायांतिथौ स्वकर्मभिः रतस्य क्रतुयाजिनः

अर्धतस्वाध्यायस्य विप्रर्षेभैत्रायणीयवृषभस्यैन्द्रविष्णाः प्रपौत्रेण-

पितुर्गणानुकारिणो बरुणविष्णोः पौत्रेण पितरमनुजातस्य स्ववं-

शवृद्धिहेतोर्हरिविष्णोः पुत्रेणात्यन्तभगवद्भक्तेन विधातुरिच्छया

स्वयंवरयेव राजजन्मयाधिगतेत चतुस्समुद्रपर्यन्तप्रथितयशसा

अक्षीणमानधनेनानैकशत्रुसमराजिष्णुना महाराजमातृविष्णुना

तस्यैवानुजेन तदनुविधायिना तत्प्रसादपरिगृहीतेन धन्यविष्णुना च

मातृपित्रोः पुण्याप्यायनार्थमेवमभगवतः पुण्यजनार्दनस्य
 ध्वजस्तम्भोभ्युद्धृतः ।
 स्वस्त्यस्तु गोपराजापुराणाभ्यः सर्वप्रजाभ्य इति ॥

XX.

*Bran Posthumous Stone Pillar Inscription of
 Goparaja, Year 191.*

ओं संवत्सरशतेणकतयः युत्तरे श्रावणवह्निपक्षसप्तम्यां
 १००—६०—१ श्रावण वदि ७ ॥
 [-] ल (?) त्रवंशादुपन्नो [- -] राजेति विश्रुतः ।
 तस्य पुत्रेतिविक्रान्ता नाम्ना राजाऽथमाश्रयः ॥ १ ॥
 गोपराजः सुतस्तस्य श्रीमान् चिन्त्यातरीरुपः ।
 शरभराजशैवित्रः स्ववशंतिनकोऽधुना ॥ २ ॥
 श्री भानुगुप्तोजगतिप्रवीरो राजा महान् पार्थिवमोऽतिशूरः ।
 तेनार्थसार्थं विद्म गोपराजो मित्रानुव (?) न्या (?) र (?) किलानुयातः ३
 कृत्यानुयुद्धं सुमहत्प्रकाशं स्वर्गगर्भोद्भूयनेन्द्रकल्पः ।
 भक्तानुरक्ता च प्रिया च कान्ता भार्यावलग्नानुगताऽग्निराशिम् ॥४॥

XXI.

*Khoh Copper Plate Inscription of the Maharaj
 Hastin.*

The Year 156.

FIRST PLATE.

नमो महादेवाय । स्वास्ति शतपंचशतोत्तरेऽशते गुप्तनृपराज्य-

भुक्तौ महावैशाखसम्बत्सरे कार्तिकमासशुक्लपक्षतृतीयायाम-
 स्यान्दिवस पूर्वायाम् तिथौ नृपातिपरिव्राजककुलोत्पन्नेन महाराजदे-
 वाढ्यप्रनम्त्रा महाराजप्रभंजननम्त्रणा महाराजदामोदरसुतेनगोसह-
 स्रहस्त्यश्वहिरप्रयोनकभूमिप्रदेन गुरुपितृमातृपूजातत्परेणात्यन्त-
 देवब्राह्मणभक्तेनानेकसमरशताविजयिना स्ववंशामोदकरेण महाराज
 श्रीहस्तिनाखपुरयाग्यानार्थमात्मानंस्वर्गलोपानपंक्तिभिरारोपयता ब्रा-
 ह्मणवाजसनयमाध्यान्दिनकौत्ससगोत्रगोपस्वामीभवस्वामी सन्ध्या-
 पुत्रदिवाकरदत्तभास्करदत्तसूर्यदत्तेभ्यो वसुन्तरशब्दिकग्रामोति-
 सृष्टः ॥ समन्ताद्भर्ता उत्तरे पश्चिमेन ॥

SECOND PLATE.

पूर्वभुक्ता मर्यादाः ॥ संध्यापुत्रप्रमुखानां सोद्रङ्गः सोपरिकरः
 अचाटभटप्रवेश्यः चोरवर्जम् । तदस्मत् कुलोत्थैः मत्पादपिंडोपजी-
 विभिर्च्चाकालान्तरेष्वपि न व्याघातः कार्य्यः । एवमाज्ञापितेयोऽन्य-
 थाकुर्व्यात् तमहं देहान्तरगतोऽपि महतावधानेन निर्देहेयमुक्तं च
 भगवता परमर्षिणावेदव्यासेन ।

पूर्वदत्तां द्विजातिभ्यो यत्नाद्रक्षयुधिष्ठिर ।

महीं महिमतांश्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥ १ ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्यतदा फलम् ॥ २ ॥

षष्टिस्वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति भूमिदः ।

आच्छेता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥ ३ ॥ इति ॥

लिखितं च वक्रामात्य (प्र) नम्त्रा भोगिकामात्यनरदत्तनम्त्रा
 भोगिकरविदत्तपुत्रेण सूर्यदत्तेनेति दूतको भाग्रहः ॥

*Khol Copper Plate Inscription of the Maharaj
Hastin.*

The Year 163.

FIRST PLATE.

नमो महादेवाय । स्वास्ति त्रिषष्ट्युत्तरेऽदशते गुप्तनृपराज्यभुक्तौ
महाश्वयुजसंवत्सरे चैत्रमासशुक्लपक्षद्वितीयायामस्यान्दिवस पूर्वा-
यांतिथौ ऋषतिपरिव्राजककुलोत्पन्नेन महाराज देवाढ्ययनप्रनप्त्रा
महाराजश्रीप्रभंजननप्त्रा महाराजदामोदरसुतेनगोसहस्रहस्त्यश्व-
हिरण्यानेकभूमिप्रदेन गुरुपितृमातृपूजातत्परेणात्यन्तदेवब्राह्मण-
भक्तेन नैकसमरशतविजयिना स्ववंशामोदकरेण महाराज
श्री हस्तिना स्वपुण्याप्यायनार्थमग्निस्वामिपुत्रभरद्वाजसगोत्र
वाजसनेयसब्रह्मचारिणे देवस्वामिने सर्वस्वामिने च गोरिस्वामिने
वाजसनेयसब्रह्मचारिणेकौत्ससगोत्रायदिवाकरस्वामिने च स्वाति-
स्वामिने वाजसनेयसब्रह्मचारिणे भार्गवसगोत्रायवरुणशर्मणः
वप्पस्वामिने वासुलसगोत्रायकठसब्रह्मचारिणे कुमारदेवदवाये
वाजसनेयसब्रह्मचारिणे मातृशर्मा नागशर्मा रुखरदेवकौद्रवदेव
विष्णुदेव

SECOND PLATE.

देवनागकुमारसेनरुद्रशर्मदेवदाङ्गिरःलम्बोष्ठदेवमित्रमहादेव
गुण्डक इत्येवमादिभ्योब्राह्मणेभ्योत्तरे पट्टेकोर्परिकाग्राहारः सोद्रङ्गः
सोपरिकरः अचाटभट्टप्रवेश्योतिसृष्टस्तथावाताःपूर्वेण कोर्परगता ।
उत्तरेणानिमुक्तककोणकः वङ्गरग्रामकस्यदक्षिणपार्श्वेवलकमध्यमवृकः
अम्ब्रातसंभ्रातरक । पार्श्वमिने नागसरी । दक्षिणेनवलवर्मपरिच्छेदः ।

तदस्मत्कुलोत्थैर्मत्पादपिंडोपजीविभिर्वा कालान्तरेष्वपिनव्याघातः
कार्यः ।

एवमाज्ञापिते योऽन्यथाकुर्यात् तमहं देहान्तरगतोऽपि
महतावह्न्यानेन निर्दहेयम् । उक्तं च भगवता परमर्षिणा वेदव्यासेन ।

पूर्वदत्तां द्विजातिभ्यो यत्नाद्रक्षयुधिष्ठिर ।

महौ महिमतांश्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥ १ ॥

बहुभिर्वसुधाभुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्यतस्य तदा फलम् ॥ २ ॥

स्वदत्तांपरदत्तां वा योहेरतवसुन्धराम् ।

स विष्टायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सहपच्यते ॥ ३ ॥

THIRD PLATE.

पष्टिर्वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदतिभूमिदः ।

आच्छेत्ताचानुमन्ता च तान्येवनरकेवसेत् ॥ ४ ॥

लिखितं च वक्रामात्यप्रनप्ता भोगिकनरदत्तनप्ता
भोगिकरविदत्तत्रपुत्रेण महासान्धिविशिष्टाहिकसूर्यदत्तेन । अग्रहोदृतकः ॥

XXIII.

*Majhgawam Copper Plate Inscription of the Maha-
raj Hastin.*

The Year 191.

नमो महादेवाय । स्वस्त्यैकनवत्युत्तरं दशते गुप्तनृपराज्य-
भुक्तौ श्रीमति प्रवर्धमान महाचैत्रसंवत्सरे माघमासबहुलपक्षतृती-
यायामस्यां संवत्सरमासदिवसपूर्वायाम्निथौ । नृपतिपरिव्राजक
कुलोत्पन्नेन महाराजदेवाढ्यप्रनप्ता महाराजश्रीप्रभञ्जननप्ता

महाराजश्री दामोदरसुतेन गोसहस्रहस्त्याश्वहिरण्यनिकभूमिप्रदेन
 गुरुपितृमातृपूजातत्परेणात्यन्तदेवब्राह्मणभक्तेनानेकसमरशतविज-
 यिता स्ववंशामोदकरेण महाराजश्रीहस्तिना महादेविदेवसुख-
 विज्ञप्त्या वालुगर्त्तो नामग्रामः पूर्वाघाटपरिच्छेदमर्यादया सोद्रङ्गः
 सोपरिकरोऽचाटभटप्रावेश्यः मातापित्रोरात्मनश्च पुण्याभिवृद्धये
 महादेविदेवसुखां च स्वर्गसोपानपंक्तिमारोपयता औपमन्यवस-
 गोत्रेभ्यश्छन्दोगकौथुमसब्रह्मचारिभ्योऽमाभ्याब्राह्मणेभ्यो गोविन्द-
 स्वामिगौमिकस्वामिदेवस्वामिभ्यः पुत्रपौत्रान्वयोपभोग्यस्ताम्र
 शासनेनाग्राहारोऽतिसृष्टः चौरवर्जम् । तदरमत्कुलोत्थैर्मःपादपिंडो-
 पजीविभिर्वाकालन्तरेष्वपि न व्याघातः करणीयः ॥ एवमाज्ञापिते
 योऽन्यथाकुर्व्यात्तमहं देहान्तरगतोऽपि महतावदुध्यानेन निर्दहेय-
 मुक्तं च भगवता परमर्षिणा वेदव्यासेन व्यासेन ।

पूर्वदत्तां द्विजातिभ्यो यत्नाद्रत्न युधिष्ठिर ।

महीं महिमतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥ १ ॥

बहुभिर्वसुधाभुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्यतस्य तदा फलम् ॥ २ ॥

पष्टिं वर्षं सहस्राणिस्वर्गे मोदति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥ ३ ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुन्धराम् ।

स विष्टायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सहमज्जते ॥ ४ ॥

अपानीयेणवरणेषु शुष्ककोटरवासिनः ।

कृष्णाहयोभिजायन्ते पूर्वदायं हरन्ति ये ॥ ५ ॥

लिखितं च वक्रामात्यप्रनप्तृनष्ट्रा भोगिकनरदत्तप्रनष्ट्रा रवि-

दत्तनपत्रा सूर्यदत्तपुत्रेण महासान्धिविग्राहिकविभुदत्तेनेति ॥ महा-
वालाधिकृतनागसिंहो दूतकः ॥

संवत् १००—६०—१ माघ दि ३ ॥

XXIV.

*Bhumara Stone Pillar Inscription of the Maharajas
Hastin and Sarvanatha.*

स्वस्ति महादेवपादानुध्यातो महाराजहस्तिराज्ये अम्वलोदे
महाराजसर्वनाथभोगे इन्दननपत्रा वासुग्रामिकपुत्राश्वदोसन वल-
याष्टिरुच्छिन्ना । महामाघे संवत्सरे कार्तिकमास दिवस १०—६ ॥

XXV.

*Khoh Copper Plate Inscription of the Maharaja
Samkshobha.*

The year 209.

FIRST PLATE.

ओं नमो भगवते वासुदेवाय । स्वस्तिनवोत्तरेब्दशतद्वये गुप्तनृ-
पराज्यभुक्तौ श्रीमति प्रवर्द्धमानविजयराज्ये महाश्वयुजसंवत्सरे
चैत्रमासशुक्लपक्षत्रयोदश्यामस्यां संवत्सरमासदिवसपूर्वायाम् ।
चतुर्दशविद्यास्थानविदितपरमार्थस्य कपिलस्यैव महर्षेः सर्वतत्त्व-
स्य भरद्वाजसगोत्रस्य नृपतिपरिव्राजकसुशर्मणः कुलोत्पन्नेन
महाराजश्रीदेवाढ्यपुत्रप्रनपत्रा महाराजश्रीप्रभञ्जनप्रनपत्रा महाराज-
श्रीदामोदरनपत्रा गोसहस्रहस्त्याश्वहिरण्यनिकभूमिप्रदस्य गुरुपितृ-
मातृपूजातत्परस्यात्यन्तदेवब्राह्मणभक्तस्यानेकसमरशतविजयिनः

रशत साष्टादशाष्टवरिज्याभ्यन्तरम् उहलाराज्यमन्वयागतं
 सपादिपालयिणोऽरनेकगुणविख्यातयशसो महाराजश्री हस्तिनमुने
 वर्णाश्रमधर्मस्थापनानिरुतेन परमभागवतेनात्यन्तपितृभक्तं
 स्ववंशामोदकरेण महाराजश्रीसंचोभेण मातापित्रोरात्मनश्च
 पुण्याभिवृद्धये ह्योडुगोभिविज्ञाप्या तमेव च स्वर्गलोपान-
 पंक्तिमारोपयता—[Second Plate]—भगवत्याः पिष्टपुण्याः
 कारितकदेवकुलेवालि च रुसत्रोपयोगार्थम् गंडस्फुटितंलसकार्थं
 च मणिनागपीठे आपाणिग्रामस्यार्द्धम् चोम्द्रोहकवर्धम् ताम्र-
 शासनातिसृष्टम् ॥ तदस्म त्कुलान्धैर्मत्पादपिंडोपजीविभिर्वा
 कालान्तरंष्वपि न व्याघातः कार्यः एवमाज्ञापिते योऽन्यथाकुर्यान्नमहं
 देहान्तरगतोऽपि महतावल्यानेन निर्दहेयम् ॥

उक्तंच च भगवतापरमर्षिणा वेदव्यासेन व्यासेन ।

पूर्वदत्तां द्विजातिभ्यो यन्नाग्रत युधिष्ठिर ।

महीं महिमतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥ १ ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्ययदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥ २ ॥

पष्टिर्वसहस्राणि स्वर्गे मोदन्ति भूमिदः ।

आचेता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेन् ॥ ३ ॥

भूमिप्रदानान्न परंप्रदानम् दानाद्विशिष्टं परियालनंच ।

सर्वेति सृष्टां परियाल्य भूमिम् नृपा नृगाग्रस्त्रिदिवं प्रपन्नाः ॥ ४ ॥

लिखितं च [शासनं] जीवितनष्टा भुजंगदासपुत्रेश्वरदासेनेति ।

स्वमुखाद्वा चैत्र दि २०-६ ॥

XXVI.

*Karitalai Copper Plate Inscription of the
Maharaja Jayanatha.*

The year 174.

ओं स्वस्ति उच्छृङ्खलपान्महाराजौघदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानु-
ध्यातो महादेव्याकुमारदेव्यामुत्पन्नो महाराजकुमारदेवस्तस्य पुत्र-
स्तत्पादानुध्यातो महादेव्याम् जयस्वामिन्यामुत्पन्नो महाराज-
जयस्वामीतस्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यारामदेव्यामुत्पन्नो
महाराजव्याघ्रस्तस्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यामुज्झितदेव्या-
मुत्पन्नो महाराजजयनाथः कुशलीनागदेयसन्तकच्छन्दापल्लिकायां
ब्राह्मणादीनकुटुम्बिनः कारुकांश्च समाज्ञापयति । विदितं वोऽस्तु यथैष-
ग्रामो मया स्वपुण्याभिवृद्धये कण्वसगोत्रवाजसनेयमाध्यन्दिनब्राह्मण
मित्रस्वामिनः सोद्रङ्गः सौपरिकरः अचाटभट्टप्रावेश्यः चोरवर्जितो-
तिसृष्टस्ते यूयमस्य समुचितभागभोगकरप्रत्यायोपनयनं करिष्यथ
आज्ञाश्रवणविधेयाश्च भविष्यथ ॥ ये चास्मद्वंशोत्पद्यमानक-
राजानस्तैरियं दत्तिर्न विलोप्यानुमोदनीया समुचितराजाभाव्यकर-
प्रत्यायान ग्राह्यः ॥ यश्चैमां दत्तिलोपयेत् स पंचभिः महापात-
करुपपातकैश्च संयुक्तः स्यादुक्तं च महाभारते भगवताव्यासेन ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यत्नाद्रक्षयुधिष्ठिर ।

महीं महिमतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥ १ ॥

बहुभिर्बसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदाभूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥ २ ॥

प्रायेणहिनरेन्द्राणां विद्यतेनाशुभा गतिः ।

पूर्यान्तेते तु सततं प्रयच्छन्तो वसुधराम् ॥ ३ ॥

षष्टिवर्ष सहस्राणि स्वर्गे मोदति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥ ४ ॥

आस्फोटयन्ति पितरः प्रवलमन्ति पितामहाः ।

भूमिदाऽस्मत्कुलेजातः सनखातामविष्यति ॥ ६ ॥

सर्वसस्यसमृद्धान्तु यो हरेतवसुन्धराम् ।

श्वविष्टायांकुर्मिभूत्वा पितृभिस्सह मञ्जति ॥ ७ ॥

संवत्सरशते चतुस्सप्तते आपादमासस्य चतुर्दशमे दिवसे
अस्यां दिवसपूर्वायां तिथौ लिखितं शासनं मया भोगिन्नराज्यिला-
मान्यनग्निभोगिकध्रुवदत्तपुत्रभोगिकगुंजकोत्तिर्ना । दृतक उपरिक्त
दीक्षितगृहपति स्थपतिसम्राट्छर्वदत्त ।

इति ॥ संवत् १००—७—४

आपाद दि १०—४

XXVII.

*Khoh Copper Plate Inscription of the Maharaja
Jayanatha.*

The year 177.

[FIRST PLATE.]

ओं स्वस्ति ऊच्छ्रकल्पान्महाराज ओं घेदेवस्तस्य पुत्रस्तस्तत्पा-
दानुध्यातो महादेव्यां कुमारदेव्यामुत्पन्नो महाराज कुमारदेवस्त-
स्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यां जयस्वामिन्यामुत्पन्नो महाराज
जयस्वामी तस्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यां रामदेव्यामुत्पन्नो
महाराजव्याघ्रस्तस्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यामुत्पन्नो देव्या-
मुत्पन्नो महाराजजयनाथः कुशलीध्वजगण्डिकायां ब्राह्मणादीन्
कुटुम्बिनः कारुकांश्च समाज्ञापयति । विदितं वोऽस्तु यथैषग्रामोमया
चन्द्रार्कसम कालिकः शाशातनेयसर्ववाढदिविरतपुत्रभागवतगङ्ग-
तपुत्ररङ्गवोटजगरदासानां स्वपुण्याभिवृद्धये भगवत्पादेभ्यः देवा-
ग्राहारोत्तिष्ठः ॥ एभिश्चात्रप्रतिष्ठापितक भगवत्पादानां पुत्रपौत्र
प्रपौत्रतपुत्रादिकमेण खंडस्फुटित प्रतिसंस्कारेण बलिचरुसत्रप्रव-

र्त्तनाद्यनुष्ठानेन च स्वपुण्याभिवृद्धिः कर्त्तव्या । तेव्यूयमेपां
समुचितशुल्कभागभोगकराहिरयादिप्रत्यायोपनयनम् करिष्यथाज्ञा
श्रवणविधेयाश्च भविष्यथ ।

ये चास्मद् वंशोत्पद्यमानकराजानः तैरियं दत्तिर्न विलोप्यानु-
मोदनीया समुचितराजाभाव्यकरप्रत्यायान ग्राह्यः [Second
Plate] चेरदंडवज्यम् । कालानु कालां च प्रतिपालनीया ।

यश्चैमां दत्तिलोपयेत् स पंचमिः महापातकैरुपपातकैश्च
संयुक्तः स्यात् । उक्तंच महाभारते भगवता वेद व्यासेन ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यत्नाद्रक्ष्युधिष्ठिर ।

महीं महिमतां श्रेष्ठदानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥ १ ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥ २ ॥

प्रायेणाहि नरेन्द्राणां विद्यते नाशुभागतिः ।

पृथान्तेतेतुस्ततं प्रयच्छन्तो वसुन्धराम् ॥ ३ ॥

पठिं वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति भूमिदः ।

आच्छेत्ताचानुमन्ता च तान्येव नरकं वसेत् ॥ ४ ॥

सर्वसस्य समृद्धान्तु योहेरतवसुन्धराम् ।

श्वविष्ठायां कृमिर्भूत्वा पितृमिस्सह मज्जति ॥ ५ ॥

संवत्सरशतेसप्तसप्तत्युत्तरे चैत्रमासदिवसे द्वाविंशतिमे लिखितं
शासनं भोगिक फल्गुदत्तामात्यनप्राभोगिकवराहादिन्नपुत्रसान्दि-
विग्रहिकगञ्जुना । दूतक उपरिकदीक्षितगृहपतिस्थापतिसम्राट्क-
र्वदत्तः । यत्राघाताः धान्यवाहिक प्रयुद्देशेगर्त्ता पाली च
दुर्गमंडलप्रदेशे पाली । सुवर्णकलक प्रदेशे गोपघशरः अर्धेन च
पाली । आमुकप्रदेशेगर्त्ता । दारमंडलप्रदेशेपाली । वक्रवणप्रावेश्य-
मंडलप्रदेशेपाली । ग्रामेयावत्कूपं प्रविष्टा इति ॥

XXVIII.

*Khoh Copper Plate Inscription of the Maharaja
Sarvanatha.*

The year 193.

स्वस्ति उच्छ्रुकल्पान्महाराज औग्रदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातो
महादेव्यांकुमारदेव्यामुत्पन्नो महाराजकुमारदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पा-
दानुध्यातो महादेव्यां जयस्वामिन्यामुत्पन्नो महाराजजयस्वामी-
तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यां राक्षदेव्यामुत्पन्नो महाराज
व्याघ्रस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यां ऊर्ज्जितदेव्यामुत्पन्नो
महाराजजयनाथस्तस्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यामुखंडदेव्या-
मुत्पन्नो महाराज सर्वनाथः कुशलीतमज्ञानद्या उत्तरपारे आश्रमे
ब्राह्मणादन्नि कुटुम्बिनः सर्वकारुंश्च समाज्ञापयति । विदितं वोऽस्तु
यथैष ग्रामो मयाचन्द्रार्क उमकालिकस्सोदंङ्गस्सोपरिकरः अचाटभट्ट
प्रावेश्यश्चोरदंडवर्जितः चतुर्भिरंशैः प्रतिपादितः । अतोऽंशद्वयं विष्णु-
नन्दिनः अपरोप्यंशः स्वामिनागपुत्र वणिजसक्तिनागस्य अपरोप्यंशः
कुमारनागस्कंदनागयोः । एतत्पुत्रपौत्रप्रपौत्रतत्पुत्राद्यनुक्रमेणोपभोग्यः
ताम्रशासनेनातिसृष्टः । एभिरपि मयानुमोदितकं यथोपरिलिखितक-
क्रमेणैव स्वपुण्याभिवृद्धये स्वप्रतिष्ठापितक भगवत्पादानामादित्य-
भट्टारकपादानां च खंडस्फुटित प्रतिसंस्कारकरणाय वलिचरुसत्र-
सन्धधूपमाल्यदीपप्रवर्त्तनाय चातिसृष्टः ॥

[SECOND PLATE]

तेयूयमेवां समुचितशुद्धकभागभोगकरहिरण्यकादिप्रत्यायोपनयनम्
करिष्यथाज्ञाश्रवणविधेयाश्च भविष्यथायेचास्मद्वंशोत्पद्यमानकराजानः
तैरियं दत्तिर्न विलोप्यानुमोदनीया समुचितराजभाव्यकरप्रत्याया-
नग्राह्यः । चोरदंडवर्ज्यम् कालानुकालां च प्रतिपालनीया ।

यश्चैमांश्चित्तिलोपयेत्स पञ्चभिः महापातकैरुपपातकैश्च संयुक्तः स्यात् ।

उक्तं च महाभारते भगवता वेद व्यासेन व्यासेन ।

स्वदत्तांपरदत्तां वा यत्नाद्रक्षयुधिष्ठिर ॥

महीं महिमतं श्रेष्ठ दानच्छ्रेयोनुपालनम् ॥ १ ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्ययस्ययद् भूमिस्तस्यतस्यतद् फलम् ॥ २ ॥

प्रायेणहिनरेन्द्राणां विद्यतेनाशुभा गतिः ।

पूयान्ते तेतु सततंयच्छन्तोवसुन्धराम् ॥ ३ ॥

षष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदतिभूमदः ।

आच्छेत्ताचानुमन्ताचतान्येव रक्ते वसेत् ॥ ४ ॥

सर्वसस्य समृद्धान्तुयोहरेत वसुन्धराम् ।

श्वविष्टायांकृमिर्भूत्वापितृभिः सहमज्जति ॥ ५ ॥

लिखितंशासनं संवत्सरशतोत्रिनवत्युत्तरे चैत्रमासदिवसेद्रश्मे-
भोगिकफलमुद्गतामात्यनन्त्रा भोगिकवराहादिषुपुत्रामहासान्धिविप्र-
हिकमनोरथेन ॥ दूतको महाबलाधिकृतक्षत्रियशिवगुप्तः ॥

XXIX.

*Khoh Copper Plate Inscription of the Maharaja
Sarvanatha.*

ओं स्वस्ति ऊच्छ कल्पान्महाराज औघदेवस्तस्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो
महादेव्यां कुमारदेव्यामुपन्नो महाराजकुमारदेवस्तत्पुत्रस्तत्पादानु-
ध्यातो महादेव्यां जयस्वामिन्यामुत्पन्नो महाराजजयस्वामीतस्य
पुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यां रामदेव्यामुत्पन्नो महाराजन्याग्र-
स्तस्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यामुज्जितदेव्यामुत्पन्नो मुत्पन्नो
महाराजजयनाथस्तस्यपुत्रस्तस्य पादानुध्यातो महादेव्या मुरंडदेव्या-
महाराजसर्वनाथः कुशलीविद्वत्सन्तिकथवयांडिकार्थे ब्राह्मणादीन

कुटुम्बिनस्सर्वकासंश्च समाधापयति । विदितं वोस्तु यथैष
 ग्रामार्धोमयाचन्द्रार्किसमकालिकस्तोद्रेक्षः सौपरिकरः अचाटभट-
 प्रावेश्यः सर्वकरत्यागः सौत्पद्यमानकप्रत्यायसमेतः क्काडुगामिकाय-
 एतत्पुत्रपौत्रप्रपौत्रतत्पुत्रग्रनुक्रमेणोपभोग्यः ताम्रशासनेनातिसृष्टः ।
 अनेनापि मयानुमोदितं यथोपरितोत्पन्नकक्रमेणैव भगवत्याः पिष्ट
 पुरिकादेव्याः श्वडस्फुटिन प्रति संस्कारकरणायचलिचरुसत्रप्रवर्तनाय
 चातिसृष्टस्ते नृयमेयां समुचित भागभोगकरहिरायादि प्रत्यायाप-
 नयनम् । ये चास्मदंशो व्यवमानकराजानन्तैरियं दत्तिर्न
 विलोप्यानुमोदनीया ॥

(The Second Plate of this grant is not forth-
 coming.)

XXX.

*Khoh Copper Plate Inscription of the Maharaja
 Sarvanatha.*

The year 197.

(The first plate of this grant is not forth-
 coming.)

SECOND PLATE.

यथाकालं च प्रतिपालनीया । समुचितराजाभाज्यकरप्रत्याया-
 श्चनग्राह्याः । य इमां दत्तिलोपयेन् स पञ्चभिर्महापातकैरुपपातकैश्च
 संयुक्तः स्यादुक्तं च महाभारते भगवता वेदव्यासेन व्यासेन ।

स्वदत्तां परदत्तां वा यत्नादत्त शुधिष्ठिर ।

महीं महिमतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥ १ ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदाभूमिस्तस्य तस्यतदाफलम् ॥ २ ॥

प्रायेणहिनरेन्द्राणां विद्यतेनाशुभागतिः ।

पूयान्ते तेतु सततं प्रयच्छन्तोवसुन्धराम् ॥ ३ ॥

षष्टिं वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति भूमिदः ।

आच्छेत्ताचानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥ ४ ॥

सर्वसस्यसमृद्धान्तु यो हरेतवसुन्धराम् ।

श्वविष्टायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सहमज्जति ॥ ५ ॥

लिखितं शासनम् संवत्सरशते सप्तनवत्युत्तरे अश्वयुजमास
दिवसे विंशतिमे भोगिकफल्गुदत्तामात्यनन्त्रा भोगिकवराहदिनपुत्रेण
महासान्धिविग्रहिकमनोरथेन । दूतकः महावलाधिकृतशिवगुप्तः ।
हलिराकरकुम्भदण्डप्रतिमोचनातिलेखिनेऽपि दूतकः उपरिक
मातृशिवः ॥

XXXI.

*Khoh Copper Plate Inscription of the Maharaja
Sarvanatha.*

The year 214.

ओं स्वस्त्युच्छकल्पान्महाराजौघदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातो
महादेव्यां कुमारदेव्यामुत्पन्नो महाराजकुमारदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादा-
नुध्यातो महादेव्यां जयध्वामिन्यामुत्पन्नो महाराजजयस्वामी तस्य
पुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यां रामदेव्यामुत्पन्नो महाराजव्याघ्र-
स्तस्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यामुज्झितदेव्यामुत्पन्नो महाराज
जयनाथस्तस्यपुत्रस्तत्पादानुध्यातो महादेव्यां मुखंडस्वामिन्यामुत्पन्नो
महाराजसर्वनाथः कुशलीमणिनागपीठे व्याघ्रपल्लिककाचरपल्लिक-
ग्रामयोर्ब्राह्मणादीन् प्रतिवासिनः समाज्ञापयति । विदितं वोऽस्तु
यथैतौ ग्रामौ मया सोद्रङ्गौ सोपरिकरौअचाटभट्टप्रावेश्यौ राजाभा-

व्यसर्वकरप्रत्ययोत्पन्नकोत्पाद्यमानकंसमेतौ आचन्द्रार्क समका-
लिकौ चोरदण्डवार्जितौ पुलिन्दभट्टस्यप्रसादीकृतौ तेनापि मानपुरे
कारितकदेवकुले भगवत्याःपिष्टपुरिकादेव्याः पूजानिमित्तं खंडस्फु-
टितप्रतिसंस्कारणाय च कुमारस्वामिने पुत्रपौत्रान्वयोपभोज्यौ
प्रतिपादितौ । मयापि भूमिचिह्नद्रन्यायेन ताम्रशासनेनानुमोदितौ ।
ते यूयमेवोपलभ्याज्ञाश्रवणावधिष्या भूत्वा समुचितभोगभागकर-
हिरण्यावातादिप्रत्यायानुपनेष्यथ । [Second Plate] ये
चासद्वंशोत्पद्यमानकराजानस्तौरिं दत्तिर्नविलोप्यानुमोदनीया ।
समुचितराजाभाव्यकरप्रत्यायानग्राह्यः । चोरदण्डवर्ज्यम् । कालानु-
कालां च प्रतिपालनीया यश्चैमां दत्तिलोपयेत् स पंचभिः महापात-
कैरुपपातकैश्च संयुक्तः स्यात् । उक्तं च महाभारते शतसाहस्र्यां
संहितायां परमर्षिणा पराशरसुतेन वेद व्यासेन व्यासेन ।

स्वदत्ता परदत्तां वा यत्नाद्रत्न युधिष्ठिर ।

महीं महिमतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥ १ ॥

बहुभिः वसुधा भुक्ताराजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदाभूमिस्तस्यतस्यतदाफलम् ॥ २ ॥

प्रायेणहिनेरेन्द्राणां नाशुभाविद्यते गतिः ।

पृथान्ते तेतु सततं प्रयच्छन्तोवसुन्धराम् ॥ ३ ॥

पण्डि वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति भूमिदः ।

आच्छेत्ताचानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥ ४ ॥

सर्वसस्य समृद्धान्तु यो हरेतवसुन्धराम् ।

श्वविष्ठायां कृमिभूत्वा पितृभिः सहमज्जति ॥ ५ ॥

अपानीयेष्वरगयेषु शुष्ककोटरवासिनः ।

कृष्णाहयोहिजायन्ते पूर्वदायंहरन्तिये ॥ ६ ॥

लिखितं शासनं संवत्सरशतद्वये चतुर्दशोत्तरे पौषमासदिवसेष्वे
फल्गुदत्तामात्यप्रनन्त्रा वराहदिन्ननन्त्रा मनोरथसुतेन सान्धिविग्राहि-
कनाथेन ॥ दूतको धृतिस्वामिकः ॥

XXXII.

*Meharauli Posthumous Iron Pillar Inscription
of Chandra.*

यस्योद्धतयतः प्रतीपमुरसाशत्रून् समेत्यागतान्
वङ्गेष्वाहववर्तिनोभिलिखिता खड्गेन कीर्त्तिभुजे ।
तीर्त्वा सप्त मुखानि येनसमरे सिन्धोज्जिता बालिहका
यस्याद्याप्यधिवास्यतेजलनिधिर्वीर्यानिर्लेदक्षिणः ॥ १ ॥
खिन्नस्येव विसृज्य गां नरपतेर्गामाश्रितस्येतरां
मूर्र्याकर्मजितावनीं गतवतः कीर्त्या स्थितस्यजितौ ।
शान्तस्येव महावनं हुतभुजो यस्य प्रतापोमहान्ता-
द्याप्युत्सृजतिप्रणाशितरिपोर्यत्नस्य शेषःक्षितिम् ॥ २ ॥
प्राप्तेनखभुजार्जितंच सुचिरं चैकाधिराज्यं क्षितौ
चन्द्राह्नेन समग्रचन्द्रसदृशीवकूश्रियं विभ्रता ।
तेनायं प्रणिधाय भूमिपतिना भावेन विष्णौ मतिम्
प्रांशुर्विष्णुपदेगिरौ भगवतो विष्णोर्ध्वजःस्थापितः ॥ ३ ॥

XXXIII.

Mandasor Stone Pillar Inscription of Yasodharman.

वेपान्ते यस्य भीमस्तनितमयसमुद्भ्रान्तदैत्या दिगन्ताः
शृङ्गाघातैः सुमेरोर्विघटितदृशदः कन्दरा यः करोति ।
उत्ताणं तं दधानः क्षितिधरतनयादत्तपंचाङ्गुलांकम्
द्राघिष्ठः शूलपाणेः क्षपयतु भवतां शत्रुतेजांसि केतु ॥१॥

आविर्भूतावलेपैरविनयपटुभिर्लघिताचारमार्गै-

मोहादैदं युगीनैरपशुभरातिभिः पीड्यमाना नरेन्द्रैः ।

यस्यक्षमा शार्ङ्गपाणोरिवकाठिनधनुज्याकिणांक प्रकोष्ठम्

बाहुंलोकोपकारव्रतसफल परिस्यन्दधीरंप्रपन्ता ॥ २ ॥

निन्द्याचारेषुयोऽस्मिन् विनयमुपियुगे कल्पनामात्रवृत्त्या

राजास्वन्येषु पांसुष्विव कुसुमवलिर्नावभापे प्रयुक्तः ।

सश्रेयो भ्रामि सम्प्राडिति मनुभरतालर्कमान्धात्रिकल्पे

कल्याणेहेम्नि भास्वान् मणिरिवसुतरां भ्राजतेयत्र शब्दः ॥ ३ ॥

ये भुक्ता गुप्तनाथैर्नसकलवसुधाक्रान्तिदृष्ट प्रतापै-

र्नज्ञा हृणाधिपानां क्षितिपतिमुकुटाध्यासिनीयान् प्रविष्टा ।

देशांस्तान्धन्वशै लुद्रुमगहन सरित्तीरवाहूपगूढान्

वीर्यावस्कन्नराज्ञः स्वगृहपरिसरावज्ञयायो भुनक्ति ॥ ४ ॥

आ लौहित्योपकंठात्तलवलगहनोपत्य कादामहेन्द्रा-

दागङ्गाश्लिष्टसानोस्तुहिनशिखरिणः पश्चिमादापयोधैः ।

सामन्तैर्यस्यवाहुद्रविणहतमदैः पादयोरानमाद्भि-

श्रूडारत्नांशुराजिव्यतिकरशबलाभूमिभागाः क्रियन्ते ॥ ५ ॥

स्थानोरन्यत्र येन प्रणतिकृपणतां प्रापितां नोत्तमाङ्गम्

यस्याश्लिष्टो भुजाभ्यां वहतिहिमगिरिर्दुर्गशब्दाभिमानम्

नीचैस्तेनापियस्य प्रणतिभुजवलावर्जनाक्लिष्टमूर्ध्ना

चूडापुष्पोपहारैर्मिहिरकुलनृपेणाश्वितंपादयुग्मम् ॥ ६ ॥

गामेवोन्मातुमूर्ध्वं विगणयितुमिव ज्योतिषां चक्रवालम्

निर्देष्टुमार्गमुच्चैर्दिव इव सुकृतोपाजितायाः स्वकीर्त्तः ।

तैनाकल्पान्तकालावधिरवनिभुजा श्रियशोधर्मणायम्

स्तम्भः स्तम्भाभिराम स्थिरभुजपरिघेनोच्छ्रितं नायितोत्र ॥ ७ ॥

श्लाघ्येजन्मास्य वंशे चरितमघहरंदृश्यते कान्तमस्मिन्

धर्मस्यायनिकेतश्चलाति नियमितं नामुनालोकवृत्तम् ।

इत्युत्कर्षं गुणानां लिखितुमिव यशोधर्मणश्चन्द्रविम्बे
 रागादुत्तिष्ठ उच्चैर्भुज इव रुचिमान् यः पृथिव्याविभाति ॥८॥
 इति तुष्टूषया तस्य नृपतेः पुण्यकर्मणः ।

वासुत्तेनोपरचिताः श्लोकः कक्कस्य सूनूना ॥ ६ ॥

उत्कीर्णा प्रशस्तिर्गोविन्देन ॥

XXXIV.

*Mandasor Duplicate Stone Pillar Inscription of
 Yasodharman.*

.....दत्त पंचाङ्गुलाङ्गम् ।
 द्राधिष्ठः शूलपाणोः क्षपयतु भवतां शत्रुतेजांसिकेतुः ।
 .....ज्याकिणांक प्रकोष्ठम् ।
 बाहुंलोकोपकारव्रतसफल परिस्यन्द धीरं प्रपन्ना ॥ १ ॥
 .....आलर्क मान्धात्रिकल्पे ।
 कल्याणे हेम्निभास्वान् मणिरिवसुतरां भ्राजतेयत्रशब्दः
 .....वीरवाहूपगूढान् ।
 वीर्यावस्कन्नराज्ञः स्वगृहपरिसरावज्ञयायो भुनाक्ति ॥ २ ॥
 .....पादयोरानमद्भिः
 चूडारत्नांशुराजिव्यतिकरशवला भूमिभागः क्रियन्ते ॥
 .....आवर्जनकिष्टमूर्ध्ना ।
 चूडापुष्पोपहारैर्मिहिरकुलनृपेणाञ्चितं पादयुग्मम् ॥ ३ ॥
 .....श्री यशोधर्मणायं ।
 स्तम्भः स्तम्भाभिरामास्थिर भुजपरिघेणोच्छ्रितं नायितोत्र ।
 .....यशोधर्मणश्चन्द्रविम्बे ।
 रागादुत्तिष्ठ उच्चैर्भुज इव रुचिमान् यः पृथिव्या विभाति ॥ ४ ॥
 .....कक्कस्यसूनूना ॥ उत्कीर्णा प्रशस्तिः गोविन्देन ॥

XXXV.

*Mandasor Stone Inscription of Yasodharman
and Vishnucardhana.*

The Malava year 589.

सिद्धम् ॥

सजयतिजगतांपतिः पिनाकी

स्मितरवगीतिषु यस्य दन्तकान्तिः ।

द्युतिरिव तांडितं निशिस्फुरन्ती

तिरयति च स्फुटयत्यदशश्च विश्वम् ॥ १ ॥

खयम्भूर्भूतानां स्थितिजय समुत्पत्तिविधिषु

प्रयुक्तो येनाज्ञां वहतिभुवनानां विधृतये ।

पितृवंचानीतो जगति गरिमानं गमयता

सशम्भुर्भूयांसि प्रतिदिशतु भद्राणिभवताम् ॥ २ ॥

फणिमणिगुरुभाराक्क्रान्तिदृगावनाम्रम्

स्थगयति रुचमिन्दोर्मण्डलं यस्य मूर्ध्नाम् ।

स शिरसि विनिवर्धं रन्ध्रिणीमस्थिमालाम्

सृजतु भवसृजो वः क्लेशभङ्गं भुजङ्गः ॥ ३ ॥

पट्ट्या सहस्रैः सगरात्मजानां खातः खतुल्यां रुचमाश्चानः ।

अस्योद् पानाधिपतेश्चिराय यशांसे पायात्पयसां विश्रान्ता ॥ ४ ॥

अथ जयति जनेन्द्रः श्री यशोधर्मनामा

प्रमदवनमिवान्तः शत्रुसैन्यं विगाह्य ।

व्रणकिसलयभङ्गैर्योऽङ्गभूपां विधत्ते

तरुणतरुलतावद्भीरकीर्त्तिर्विनाम्य ॥ ५ ॥

आजौजिती विजयतेजगती पुनश्च श्री विष्णुवर्धननराधिपतिः स्वएव।
 प्रख्यात औलिकरत्नांछन आत्मवंशो येनोदितोदितपदं गमितो गरीयः६
 प्राचोनृपान्सु वृहतश्चवहूनुदीचः साम्नायुधा च वशगान् प्रविधाय येन।
 नामापरंजगतिकान्तमदो दुरापं राजाधिराजपरमेश्वर इत्युदूढम् ॥७॥

स्निग्धश्यामाम्बुदाभैः स्थगितद्रिनकृतो यज्वनामाज्यधूमै-

रम्भैमेध्याम् मधोनावधिषुविदध्रता गाढ सम्पन्न सस्याः ।

संहर्षाद्वाणिनीनां कररभसहृतोद्यान चूताङ्कुराग्रा

राजान्वन्तो रमन्ते भुजविजितभुवा भूरयोयेनदेशाः ॥ ८ ॥

यस्योत्केतुभिरुन्मदद्विपकरव्याविद्धलोभद्रुमै-

रुद्धूतेनवनाध्वनि ध्वनिनदद्विन्ध्याद्रिरन्ध्रैर्वलैः ।

वालेयच्छविधूमरेणुरजसा मन्दांशु संलक्ष्यते

पर्यावृत्ताशिखंडिचन्द्रक इव ध्यामं रवेर्मंडलम् ॥ ९ ॥

तस्य प्रभोर्वशकृतानृपाणां पादाश्रयाद्विश्रुत पुण्यकीर्तिः ।

भृत्यः स्वनैभृत्यजितारिषट्क आसीद्वसीयान्किलपाप्रिदत्तः १०

हिमवत इवगाङ्गस्तुङ्गनाम्रः प्रवाहः

शशभृत इव रेवावारिराशिः प्रथीयान् ।

परमभिगमनायः शुद्धिमानन्ववायो

यत उदित गरिम्नस्तायतेनैगमानाम् ॥ ११ ॥

तस्यानुकूलः कुलजात्कलत्रात्सुतः प्रसूतोयशसां प्रसूतिः ।

हरेरिवांशवशिनं वराहम् वराहदासंयमुदाहरन्ति ॥ १२ ॥

सुकृतिविषयितुङ्गं रूढमूलंधरायाम्

स्थितिमपगतभङ्गां स्थेयसीमादधानम् ।

गुरुशिखरमिवाद्रेस्तत्कुलं स्वात्मभूत्या

रविरिवरविकीर्तिः सुप्रकाशंव्यधत्त ॥ १३ ॥

विभ्रता शुभ्रमभ्रांशि स्मार्त्तं वत्सोचितम् शतम् ।

न विशंवदितायेन कलावपिकुलीनता ॥ १४ ॥

ध्रुतर्धादीधितिध्वान्तां हविर्भुज इवाध्वरान् ।

भानुगुप्ताततः साध्वी तनयांस्त्रीनजीजनत् ॥ १५ ॥

भगवद्दोषइत्यासीत् प्रथमः कार्यवत्सु ।

आलंघनं वांधवानामग्रन्धकानां श्वोद्धवः ॥ १६ ॥

बहुनयविधिवेधा गह्वरेष्यर्थमार्गे

विदुरइवविदूरं प्रेक्षयाप्रेक्षमाणाः ।

वचन रचनबन्धे संस्कृतप्राकृतेयः

कविभिरुदितरागंगीयते गीरभिज्ञः ॥ १७ ॥

प्रणिधिदृगनुगन्त्रा यस्यवौद्धेन चाक्षणा

न निशि तनुदवीयोवास्त्यदृष्टंधरिज्याम् ।

पदमुदयिदधानोनन्तरं तस्यचाभूत्

सभयमभयइत्तोनामचिन्वन्प्रजानाम् ॥ १८ ॥

विन्ध्यास्यावन्ध्यकर्मा शिखरतटपतत्पांडुरेवाम्बुराशे-

गौलाङ्गलैः सहेलं प्लुतिनमिततरोः पारियात्रस्यचाद्रेः ।

आसिन्धोरन्तरालं निजशुचि अचित्राध्यासितानेकदेशम्

राजस्थानीयवृत्त्या सुरगुरुरिव यो वर्णिनांभूतयेपात् ॥ १९ ॥

विहित सकलवर्णासंकरंशान्ताडिम्बम्

कृतांमवकृतमेतदुयेन राज्यं निराधि ।

स धुरमयमिदानीं दोषकुम्भस्य सून-

गुरुब्रह्मति तदूढाम् धर्मतो धर्मदोषः ॥ २० ॥

स्वसुखमनतिवांछान्दुर्गमेध्वन्यसंगाम्

धुरमतिगुरुभारांयोद्धधर्तुर्थे ।

वह्मतिनृपतिवेशं केवलंलक्ष्ममात्रम्

वलिनमिवलम्बं कम्बलंवाहुलेयः ॥ २१ ॥

उपहिताहितरक्षा मंडनोजातिरत्नै-

र्भुजइव पृथुलांसस्तस्यदत्तः कनीयान् ।

महदिदमुदपानं खातयामासविभ्र-

च्छतिहृदयनितान्तानन्दिनिर्दोषनाम ॥ २२ ॥

सुबाश्रेयच्छायं परिणतिहितस्वादुकलदम्

गजेन्द्रेणारुणंद्रुमामिवकृतान्तेन वलिना ।

पितृव्यंप्रोदिश्यप्रियमभयदत्तंपृथुधिया

प्रथीयत्तेनेदं कुशलमिहकर्मोपरचितम् । २३ ॥

पंचसुशतेषुशरशं यातेष्वेकान्तवति सहितेषु ।

भालवगणस्थिति वशः कालज्ञानाय लिखितेषु ॥ २४ ॥

यस्मिन्कालेकलमृदुगिरां कोकिलानां प्रलापा

मिन्दन्तीव स्मरशरनिभाः प्रोशितानां मनांसि ।

भृङ्गालीनां ध्वनिरनुवनं भारमन्द्रश्च यस्मि

न्नाधूतज्यंघनुरिवन्दच्छ्रयते पुष्पकेतोः ॥ २५ ॥

प्रियतमकुपितानां रामयन्वद्धरागम्

किसलयमिवमुग्धं मावसम्मानीनीनाम् ।

उपनयति नमस्वानुमानमङ्गाययास्मिन्

कुसुमतमयमासे तत्र निर्भापितोऽयम् ॥ २६ ॥

यावत्तुङ्गैरुदन्वान् किरणसमुदयं सङ्गकान्तं तरङ्गै-

रालिङ्गान्निन्दुविम्बं गुरुमिरिव भुजैः संविधत्ते सुहृत्ताम् ।

विभ्रत्सौधान्तलेखावलयपरगतिं मुंडमालाभिवायम्

सत्कूपस्तावदात्ताममृत समरसखच्छविष्यन्दिताम्बुः २७

धीमान्द्रोदतिणः सत्यसन्धो हृमांश्छूरोवृद्धसेवी कृतज्ञः ।

वद्धोत्साहः स्वामिकार्येष्वखेदी निर्दोषोऽयं पातुधर्माचिराय ॥ २८ ॥

उत्कीर्णं गोविन्देन ॥

XXXVI.

Erani Stone Boar Inscription of Toramana.

ओं ।

जयति धरण्युद्धरणे धनधोराघातघूर्णितिमहीध्रः ।

देवोवराहमूर्तिस्त्रैलोक्यमहागृहस्तम्भः ॥ १ ॥

वर्षे प्रथमे पृथिवीं पृथुकीर्त्तौ पृथुद्युतौ महाराजधिराजश्री
तोरमाणेप्रशासति

फाल्गुनादिवसे दशमेइत्येवं राज्यवर्षमासदिनैः ।

एतस्यां पूर्वायां स्वल्क्ष्णैर्युक्तपूर्वायाम् तिथौ ॥ २ ॥

स्वकर्म्मामिरतस्य क्रतुयाजिनोऽधीतस्वाध्यायस्य विप्रर्षेर्मेत्रायणीय
विषमस्येन्द्र विष्णोःपौत्रस्य पितुर्गुणानुकारिणोवरुणाविष्णोः
पौत्रस्य पितरमनुजातस्य स्ववंशवृद्धिहेतोर्हरिविष्णोः पुत्रस्यात्यन्त-
भगवद्भक्तस्यावधातुरिच्छया स्ववरयेव राजलक्ष्म्याधिगतस्य चतु-
स्समुद्रपर्यन्तप्रथितयशसः अक्षीणमानधनस्यानेकशत्रुसमर-
जिष्णोः महाराजमातृविष्णोःस्वर्गतस्य भ्रात्रानुजेन तदनुविधायिना
तत्प्रसादपरिगृहीतेन धन्यविष्णुना तेनैव । स ह्याविभक्तपुण्यक्रियेण
मातापित्रो पुण्यप्यानार्थमेषभगवतो वराहमूर्त्तेर्जगत्परायणस्य
नारायणस्य शिलाप्रसादः स्वविषयेऽस्मिन्नैरिकिणे कारितः ॥

स्वस्त्यस्तुगोब्राह्मणपुरोगाभ्यः सर्वप्रजाभ्य ॥ इति ॥

XXXVII.

Gwalior Stone Inscription of Mihirakula.

ओम् ।

जयतिजलदवाल्ध्वान्तमुत्सारयन् स्वैः

किरणनिवहजालैर्व्योम विद्योतयद्भिः ।

उदयगिरितटाग्रं मंडयन्यस्तुरङ्गैः-

चकितगमनखेदैर्भ्रान्तचंचत्सटान्तैः ॥ १ ॥

उदयगिरि [~ — —] अस्तचक्रोर्तिहृत्ता

भुवनभवनदीपः शर्वरीनाशहेतुः ।

तपितकनकवर्णैरंशुभिः पंकजानाम्

अभिनवरमणीयम् योविधत्तेसवोव्यात् ॥ २ ॥

श्री तोरमाण्डितयः प्रथितो भूचक्रपः प्रभूतगुणः ।

सत्यप्रधानशौच्यद्वयेन महीन्यायतः शास्ता ॥ ३ ॥

तस्योदितकुलकीर्त्तः पुत्रोतुलविक्रमः पतिः पृथिव्याः ।

मिहिरकुलेतिख्यातो भङ्गोयः पशुपतिं [~ — —] ॥ ४ ॥

तस्मिन् राजनिशासति पृथिवीं पृथुविमललोचनेतिहरे ।

अभिवर्धमानराज्ये पंचदशाब्देनृपवृषण्या ॥ ५ ॥

शशिरश्मिहासविक्रसितकुनुशोत्पन्नगन्धशीतज्ञामोदे ।

कार्त्तिकमासेप्राप्ते गगनपटौ निर्म्मले भाति ॥ ६ ॥

द्विजगणमुख्यैरभिसंस्तुतेच पुण्याहनादघोषेण ।

तिथिनक्षत्रमुहूर्त्तैः संप्राप्तेसुप्रशस्तदिने ॥ ७ ॥

मातृतुलस्यतुपौत्रः पुत्रश्चतथैव मातृशसस्य ।

नाम्ना च मातृचेतः पर्वत .... वास्तव्यः ॥ ८ ॥

नानाधातुविचित्रे गोयाह्वयनान्निभूधरेरख्ये ।

कारितवान् शैलमयं भानोः प्रासादवरमुख्यम् ॥ ९ ॥

पुण्याभिवृद्धिहेतोर्मातापित्रोस्तथात्मनश्चैव ।

वसतांच गिरिवरेऽस्मिन् राज्ञः ..... पादेन ॥ १० ॥

ये कारयन्ति भानोश्चन्द्रांशुसमं प्रभगृहप्रवरम् ।

तेषांवासः स्वर्गेयावत्कल्पज्ञयो भवति ॥ ११ ॥

भक्त्यारवेर्विराधितम् सद्धर्मख्यापनं सुकीर्तिमयम् ।

नाम्ना च केशवेति प्रथितेन च... दित्येन ॥ १२ ॥

यावच्छर्वजटाकलापगह्वरे विद्योतते चन्द्रमा

दिव्यस्त्रीचरणैर्विभूषिततयो यावच्चमेरुर्नगः ।

यावच्चोरसिनीलनीरदनिभेविष्णुर्विभर्त्युज्ज्वलाम्

श्रीं तावद्गिरिर्मूर्ध्नि तिष्ठति शिलाग्रसादमुख्योरमे ॥ १३ ॥

XXXVIII.

*Maliya Copper Plate Inscription of the Maharaja
Dharasena II.*

The year 252.

ओं स्वस्तिवलभीतः प्रसभप्रणतामित्राणां मैत्रकाणामतुलवल-
सम्पन्नमंडलाभोगसंसक्तसंप्रहारशतलब्धप्रतापः प्रतापोपनतदान-
मानार्जवोपार्जितानुरागानुरक्तमौलभृतमित्रश्रेणीवलावाप्तराज्यश्रीः
परममाहेश्वरः श्रीसेनापतिभट्टारकः ॥ तस्य सुतस्तत्पादरजोरुणा-
वनतपवित्रीकृतशिराः शिरोवनतशत्रुचूडामणिप्रभाविच्छुरितपाद-
नखपंक्तिदीधितिर्दीनानाथकृपणजनोपजीव्यमानविभवः परम-
माहेश्वरः श्री सेनापतिधरसेनस्तस्यानुजस्तत्पादप्रणामप्रशस्ततर-
विमलमौलिमणिर्मन्वादिप्रणीतविधिविधानधर्मा धर्मराज इव
विहितविनयव्यवस्थापद्वतिरखिलभुवनमंडलाभोगैकस्वामिना परम-
स्वामिनास्वयमुपाहितराज्याभिषेकः महाविश्राणनावपूतराज्य श्रीः
परममाहेश्वरो महाराजद्रोणसिंह इव । तस्यानुजः स्वभुजवलपराक्रमेण
पर गजघटानिकानामेकविजयी शरणैषिणां शरणमवबोद्धाशास्त्रार्थ-
तत्वानां कल्पतरुरिवसुहृत् प्रणयिनां यथाभिलषितकामकलोप-

भोगदः परमभागवतः श्री महाराजध्रुवसेनस्तस्यानुजस्तच्चरणार-
विन्दप्रणति प्रविधौताशेषकल्मषः सुविशुद्धस्वचरितोदकप्रक्षालित
सकलकालिकलंकः प्रसभनिर्जितारातिपत्तप्रथितमहिमा परमा-
दित्यभक्तः श्रीमहाराजधरपट्टस्तस्यात्मजस्तत्पादसपर्य्यावासपुरयो-
दयः शैशवात् प्रभृतिखङ्गद्वितीयवाहुरेव समदपरगजघटास्फोटन-
प्रकाशितसत्त्वनिकषः तत्प्रभावप्रणतारातिचूडारत्नप्रभासंसक्त
सव्यपादनखराश्मि संहतिः सकलस्मृतिप्रणीतमार्गसम्यक् परि-
पालनप्रजाहृदयरंजनादन्वर्थराजशब्दो रूपकान्तिस्थैर्य्य गांभीर्य्यबुद्धि
संपाद्भिः स्मरशशाङ्काद्रिराजादेधिनिदशगुरुधनेशानतिशयानोभय-
प्रदानपरतया तृणवदपास्ताशेषस्वकार्यफलः पादाचारीवसकल-
भुवनमंडलाभोगप्रमोदः परममाहेश्वरः श्री महाराज गुह्यसेनः ।
तस्यसुतस्तस्यपादनखमयूख संतान निर्वृत्तजाह्नवीजलौघविज्ञा-
लिताशेषकल्मषः प्रणथिशतसहस्रोपजीव्यभोगसम्पत् रूपलोभादि-
वाश्रितस्सरसमभिगाभिकैर्गुणैः सहजशक्तिशिक्षाविशेष विस्मा-
पिताखिलधनुर्धरः प्रथमनरपतिसमतिसृष्टानामनुपालयिता धर्म-
दायनमपाकर्त्ता प्रजोपघातकारिणामुपस्रवनां दर्शयिता श्री
सरस्वत्योरेकाधिवासस्थ संहृताराति [Second Plate]
पद्मलक्ष्मीपरिक्षोभदत्त विक्रमः क्रमोपसंप्राप्तविमलपार्थिव श्रीः
परममाहेश्वरः महाराज श्री धरसेनः कुशली सर्वानेवायुक्त-
कविनियुक्तकलाङ्गिकमहत्तरचाटभट्टध्रुवाधिकराणिक दांडपाशिक-
राजस्थानीयकुमारासात्यादीनन्यांश्च यथा संवध्यमानकान्
समाज्ञापयत्यस्तुवः संविदितं यथामया मातापित्रो पुण्याप्याय-
नायात्मनाश्चैहिकामुष्मिकयथाभिलषितफलावप्तये अन्तरत्रा-
याम् शिवकपद्रके वीरसेनदन्तिक प्रत्ययपादावर्त्तशतं एतस्माद-
परतः पादावर्त्तः पंचदश तथाअपर सीम्निस्कम्मसेनप्रत्य-
यपादावर्त्तशतं विशंधिकंपूर्वसीम्निपादावर्त्तदासडोम्भिग्रामे पूर्व-

सीमि वर्धकिप्रत्ययपादावर्त्तनवतिः वज्जग्रामेपरसीमि ग्रामशिखर-
पादावर्त्तशतं वि (?) कि (?) दिन्नमहत्तरप्रत्यया अष्टाविंशतिपादावर्त्त
परिसरा वापि । भुंभुसंपद्रकेकुटुम्बिवोटकप्रत्ययपादावर्त्तशतं वापी
च । एतत्सोद्वङ्गं सोपरिकरं सवातभूतधान्याहिरायादेयं सोत्पथ-
मानविष्टिकंसयत्तराजकीयानामहस्तप्रक्षेपणयिं भूमिच्छिद्रन्यायेन
उन्नतनिवासि वाजसनेयिकराववत्सगोत्रब्राह्मणरुद्रभूतये वलिचरु-
वैश्वदेवाग्निहोत्रातिथिपंचमहायाज्ञिकानां क्रियाणां समुत्सर्पणार्थमा
चन्द्रार्कार्णवसरित्क्षितिस्थितिसमकालीन पुत्रपौत्रान्वयभोग्यं उद-
कसर्गेणनिसृष्टम् । यतोस्योचितयात्रहृदेयस्थित्या भुंजतः कृपतः
कर्षयतः प्रदिशतोवान कैश्चित्प्रतिषेधे वर्तितव्यम् । आगामिभद्र-
नृपतिभिश्चास्मद्विशजैरनित्यान्यैश्वर्यागयाथिरं मानुष्यम् सामान्यंच
भूमिदानभलस्रवगच्छद्भिरयमस्मदायोनुमन्तव्यः पारंपालयितव्यश्च ।
यश्चैनमाच्छिद्रन्यादाच्छिद्रन्यमानंवानुमोदते स पंचमिहापातकैः सो-
पपातकैः संयुक्तः स्यादित्युक्तं च भगवतावेदव्यासेन व्यासेन ॥

पण्डितवर्षसहस्राणि स्वर्गेतिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ताचानुमन्ता च तान्येव नरकैवसेत् ॥ १ ॥

पूर्वदत्तां द्विजातिभ्यो यत्नाद्रक्ष युधिष्ठिर ।

महींमतिमतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥ २ ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्यतस्यतदाफलम् ॥ ३ ॥ इति

लिखितंशासनं सान्धिविग्राहिक स्कन्दभट्टेन । स्वहस्तोमम-
महाराजश्रीधरसेनस्य । दूतकश्चिविरः ॥ सं० २००-५०-२
वैशाख व १०-५ ॥